

Bakalářská práce

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Oddělení praxe

Bakalářská práce

OHROŽENÉ DÍTĚ A JEHO RODINA

Vedoucí práce: Mgr. Helena Machulová, Ph. D.

Autor práce: Eliška Laksarová, DiS.

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: kombinovaná

Ročník: třetí

2021

„Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.“

V Českých Budějovicích dne 24. 3. 2021

Eliška Laksarová, DiS.

„Děkuji vedoucí své bakalářské práce Mgr. Heleně Machulové, Ph. D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.“

OBSAH

1	ÚVOD.....	7
2	RODINA.....	8
2.1	Definice rodiny a ohrožené rodiny.....	8
2.2	Struktura rodiny	9
2.3	Funkce rodiny.....	10
2.3.1	Biologicko-reprodukční funkce.....	10
2.3.2	Ekonomická funkce.....	11
2.3.3	Socializační funkce (výchovná)	11
2.3.4	Emocionální funkce.....	12
2.4	Typy rodiny	12
2.4.1	Dělení podle velikosti.....	13
2.4.2	Dělení z hlediska úplnosti	13
2.4.3	Dělení z hlediska původu	15
2.4.4	Dělení z hlediska funkčnosti	15
3	OHROŽENÉ DÍTĚ	18
3.1	Definice ohroženého dítěte	18
3.2	Možnosti ohrožení.....	19
3.2.1	Syndrom CAN.....	20
3.3	Příčiny ohrožení	23
3.4	Právní rámec.....	24
4	SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ	27
4.1	Zajištění SPOD.....	27
4.1.1	Orgán sociálně-právní ochrany dětí	28
4.1.2	Práva a povinnosti OSPOD	30
4.2	Hodnocení ohroženého dítěte a jeho rodiny.....	32
4.2.1	Hodnocení podle Bentovima v modifikaci Wilkinsona (1998).....	32

4.2.2	Rámc pro hodnocení potřebných dětí a jejich rodin.....	33
4.2.3	Darlingtonský systém hodnocení rodiny.....	33
4.2.4	Přístup kombinující více modelů.....	34
4.3	Multidisciplinární spolupráce v rámci výkonu SPOD	34
4.3.1	Sociální pracovník v multidisciplinárním týmu	35
4.3.2	Využití multidisciplinárního týmu	36
5	MOŽNOSTI POMOCI OHROŽENÉMU DÍTĚTI A JEHO RODINĚ	39
5.1	Pomoc ohroženému dítěti.....	39
5.1.1	Schránka důvěry	39
5.1.2	Linka bezpečí	40
5.1.3	Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež	41
5.1.4	Fond ohrožených dětí	41
5.1.5	Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.....	42
5.2	Pomoc ohrožené rodině.....	43
5.2.1	Rodinná konference.....	44
5.2.2	Sanace rodiny	45
5.2.3	Vyhledání odborné pomoci	46
5.2.4	Umístění dítěte mimo rodinu.....	50
6	ZÁVĚR.....	52
7	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	54
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	57

1 ÚVOD

Tématem bakalářské práce je ohrožené dítě a jeho rodina. Cílové skupině rodin s dětmi se věnuji již od dob svého působení v Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc Robinson, kde jsem při studiu gymnázia začínala jako dobrovolnice. Během plnění praxí na vyšší odborné škole bylo mým cílem navštívit mimo povinných míst co nejvíce pracovišť zaměřujících se na problematiku sociální práce s rodinou a dětmi. Oblast pomoci rodiny mě zaujala i během výběru tématu mé absolventské práce a následně se mi podařilo získat zaměstnání v organizaci poskytující sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi v Plzeňském kraji, kde jsem působila 2,5 roku. Nyní vykonávám sociálně-právní ochranu dětí na Odboru sociálních věcí a zdravotnictví spadající pod městský úřad, a proto se tímto tématem budu zabývat ve své bakalářské práci.

Problematika ohrožených dětí je stále velmi aktuálním tématem. Jedná se o děti, které jsou nějakým způsobem ohroženy ve správném vývoji a nedostává se jim dostatečné péče a výchovy. Při prevenci i následném řešení situace je třeba vždy pracovat s celou rodinou, která má mnohdy ohrožení dítěte na svědomí. Do jednotlivých intervencí zasahují i další sociální služby a jedinci, aby bylo vše řešeno komplexně a rodině se dostala co největší míra podpory.

Cílem mé bakalářské práce je představení problematiky ohroženého dítěte a jeho rodiny zaměřené na podporu a různých možností řešení situace zejména z pohledu orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“), pro který je tato problematika klíčová.

Bakalářská práce je teoretická a rozdělená do 4 hlavních kapitol. První kapitola popisuje úvod do rodinné problematiky vztahující se k tématu ohroženého dítěte. Nalezneme zde základní definici rodiny, její funkce, strukturu a typy. Druhá kapitola vymezuje pojem ohrožené dítě, jaké jsou možnosti ohrožení, příčiny a právní rámec, kterým se musí v této oblasti všichni řídit. Třetí kapitola se věnuje sociálně-právní ochraně dětí. Specifikuje to, jakým způsobem je v naší zemi prováděna, co je to orgán sociálně-právní ochrany dětí, jaké instituce pod něj spadají, dále práva a povinnosti OSPOD, jak probíhá hodnocení situace ohroženého dítěte a jeho rodiny a využití multidisciplinární spolupráce v rámci sociálně-právní ochrany dětí. Ve čtvrté kapitole zmiňuji možnosti pomoci ohroženému dítěti a jeho rodině, které jsou doplněny o praktické příklady z mého působení na OSPOD.

2 RODINA

2.1 Definice rodiny a ohrožené rodiny

Rodina je základní jednotkou státu, jejíž právoplatným členem se stáváme hned po svém narození. Pojem rodina nelze vymezit pouze jednou definicí. Jednotliví autoři zahrnují do vysvětlení tohoto pojmu své poznatky z praxe, a proto je každá definice jinak formulovaná.

Oldřich Matoušek definuje rodinu dvěma způsoby. „V užším, tradičnějším pojetí se jedná o skupinu lidí spojenou pouty pokrevního příbuzenství nebo právních svazků. Širší pojetí považuje za rodinu i skupinu lidí, která se deklaruje na základě vzájemné náklonnosti.“¹ Jiná definice říká, že rodina je stálý sociální útvar, který chrání svoje členy a pomáhá jim vyrovnávat se se změnami probíhajícími v jejím okolí.² Velký sociologický slovník vymezuje rodinu jako původní a nejdůležitější skupinu a instituci, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou.³

Při vytváření definice záleží také na tom, jaké se jednotliví autoři věnují oblasti v rámci problematiky rodin a na jejich postavení v tomto oboru, což se odráží na jednotlivých pojetích. Všichni se však shodují na tom, že rodina je to nejdůležitější pro správný vývoj dítěte a také pro zajištění pokračování lidského rodu a druhu.

Encyklopedie sociální práce hovoří o ohrožené rodině. Její definice říká, že ohrožená rodina je taková rodina, v níž dochází k nerovnováze v sociálním fungování, přičemž tato nerovnováha je výsledkem interakcí mezi jednotlivými členy či mezi rodinou a subjekty v jejím okolí.⁴ Ohrožená rodina není schopna sama řešit své problémy a zároveň si nedokáže říct o pomoc ani vyhledat potřebnou sociální službu. Pracovník se často dostává do rodiny až na poslední chvíli, kdy na dané problémy upozorní třetí strana. Musí začít pracovat s potížemi uvnitř rodiny. Zabývat se schopností komunikace

---

¹ MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s.187

² SMUTKOVÁ, Lucie. Sociální práce s rodinou. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007, s. 5

³ PETRUSEK, Miloslav, Hana MARÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum, 1996, s. 940

⁴ MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. Encyklopedie sociální práce. Praha: Portál, 2013, s. 359

a kooperace jejích členů. Zároveň je třeba řešit situaci navenek a snažit se o to, aby se rodina stala součástí společnosti a ta jí opět plně akceptovala.⁵

2.2 Struktura rodiny

Základ rodiny tvoří muž a žena v partnerském či manželském svazku, tedy rodiče společně s jejich dětmi. Součástí jsou i další rodinní příslušníci jako prarodiče dětí, sourozenci rodičů se svými rodinami a ostatní blízcí, kteří s nimi zpravidla nežijí ve společné domácnosti.

Rodina je složená z několika subsystémů. Ty vznikají jako spojení mezi generacemi, stejným pohlavím nebo mohou být založeny na atraktivitě opačného pohlaví. Rodinné subsystémy jsou mezi sebou ohraničeny. Síla jednotlivých hranic vždy ukazuje schopnost rodiny správně fungovat a také riziko jejího ohrožení.⁶

Každá rodina si musí stanovit pozice a role svých jednotlivých členů. Dítě potřebuje již od útlého věku vědět, kdo je jeho autorita. To i nastavení hranic ve výchově je úlohou rodičů. V případě, že tyto prvky nejsou schopni zajistit, začne se dítě brzy stavět do opozice. Důležitou částí je také jednotnost pečujících osob na výchově. Týká se i těch, kteří rodině pomáhají například občasným hlídáním dítěte. Rodina si generačně mezi sebou předává vzorce chování a stereotypy, které si potomstvo následně odnáší do své nově vytvořené rodiny. Pokud se rodina odlišuje svým chováním od normálu, je velmi pravděpodobné, že i následně nově vzniklá rodina, kterou si založí dítě v období dospělosti, se bude chovat jinak, což přináší riziko jejího správného fungování.⁷

Struktura rodiny se různě mění. Je to důsledkem přirozeného běhu života, tedy narozením a smrtí, dále rozpadem rodiny či vstupem nového člena do jejích řad. Z hlediska psychiky dítěte je jednou z nejhorsích situací odchod jednoho z rodičů ať se jedná o rozpad vztahu či úmrtí nebo pokud si jeden z nich nalezne nového partnera. Dítě se často zpočátku snaží o to, aby se rodina vrátila zpět do původního obsazení. Může dokonce změnit své chování, zhoršit se v prospěchu a chování ve škole, ignorovat pokyny rodičů, začít páchat trestnou činnost nebo se nějakým způsobem sebepoškozovat.

---

⁵ srov. MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. Encyklopedie sociální práce. Praha: Portál, 2013, s. 359

⁶ srov. MATOUŠEK, Oldřich. Metody a řízení sociální práce. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008., s. 187-188

⁷ srov. SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 38-39

V těchto případech bývá třeba zásah zvenčí, protože je dítě ohrožené a jeho jednání může vést i k fatálním následkům.

2.3 Funkce rodiny

Rodinu lze zařadit mezi malé primární skupiny jejíž členové jsou spolu ve vzájemné interakci. Navazují mezi sebou úzké vazby a vztahy. Komunikují spolu „face to face“. Hodnocení rodiny je založeno na dodržování norem a požadavků společnosti. Úroveň rodiny a riziko jejího ohrožení lze posuzovat na základě čtyř hlavních funkcí: biologicko-reprodukční, ekonomické, kterou lze také označit jako ekonomicko-zabezpečovací, socializační a emocionální.

2.3.1 Biologicko-reprodukční funkce

Tato funkce je založena na zajištění pokračování rodu. Zaměřuje se spíše na partnery a manžele, než rodinu jako takovou, protože naše společnost ze zákona nedovoluje vytváření partnerských vztahů mezi příbuznými. Hodnota manželství bývá dnes podceňována. V dřívějších dobách bylo velmi ovlivňováno náboženstvím. V dnešní době se klade větší důraz na pracovní život u žen a na vlastní zájmy realizované mimo rodinu. Biologické hledisko této funkce se zabývá také přirozenými pudů jedinců a spočívá i v erotických vztazích mezi partnery (manžely) a v lásce, která je neopomenutelnou součástí správně fungující rodiny. Biologické predispozice zahrnují mimo jiné i partnerské a rodičovské chování. Biologicko-reprodukční funkce je značně oslabená. Páry dopředu promýšlí svá rozhodnutí zplodit potomka. Berou v úvahu skutečnosti, zda jsou schopni vzhledem ke svým možnostem zajistit správnou výchovu a zabezpečit své dítě po všech stránkách.⁸

Z hlediska sociální práce s rodinou a dětmi je tato funkce významná zejména při řešení otázek nechtěného rodičovství, užívání návykových látek v těhotenství, rodičovství nezletilých matek, určování a popírání otcovství, bezdětnost či rodičovství homosexuálních párů.

---

⁸ srov. MIŠÍKOVÁ, Jaroslava. Základy sociologie rodiny. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, s. 47, 49

2.3.2 Ekonomická funkce

Ekonomická funkce prošla velkými změnami. V minulosti byla rodina považována za výrobní jednotku. V domácnosti se vyrábělo a sloužila zároveň jako místo určené ke spotřebě. Rodina fungovala sama o sobě, bez zásahu zvenčí a všichni její členové se podíleli na jejím chodu. Velká změna přišla v 19. století s příchodem industrializace. Muži se stali živiteli rodiny a ženy zůstávaly doma. Staraly se o své potomstvo a celou domácnost. Moderní společnost byla přelomová hlavně pro ženské pohlaví. Umožnila jejich vzdělávání a zaměstnanost. Ekonomická funkce dnes počítá s tím, že budou přispívat i čerpat všichni aktivní členové rodiny. Musí si vytvořit kroky a strategie v rámci společného hospodaření rodiny, aby se podařilo zabezpečit základní životní potřeby jednotlivých členů.⁹

Sociální práce zejména sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi se snaží rodiny naučit, jak vytvořit rodinný rozpočet, hospodařit, a zvýšit jejich znalosti ve finanční gramotnosti. Dále se zaměřují na vyřizování žádostí o sociální dávky, aby se rodině dostala podpora do doby, než bude schopna samostatně fungovat. Důležité je také, aby si rodina uvědomila hodnotu peněz. S ekonomickou funkcí souvisí i hledání a udržení zaměstnání.

2.3.3 Socializační funkce (výchovná)

Základem socializační funkce je výchova dětí a předávání hodnot. Dítě by si mělo z rodiny odnést standardní vzorce v podobě úspěšného ukončení studia, nalezení zaměstnání a následného založení rodiny. Dříve byla tato funkce poskytována převážně rodinou. Syn se věnoval stejnému povolání jako otec, učil se jeho řemeslu a tomu, jak se stát dobrou hlavou rodiny. Matka dceři předávala své zkušenosti s vedením domácnosti. S nástupem komunistického režimu role rodiny značně oslabila. Rodiče se podíleli na vzdělávání dítěte před jeho nástupem do zařízení a poté pokračovaly jesle, mateřské školy, základní školy a další vzdělávací instituce. Výchovná funkce stále závisí ve velké míře na rodičích. Socializace je uskutečňována zejména ve školách a školských

---

⁹ srov. MIŠÍKOVÁ, Jaroslava. Základy sociologie rodiny. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, s. 47-48

zařízeních. Pro správný vývoj dítěte je nezbytné, aby mu rodiče věnovali dostatečnou péči. Jeho socializační funkce může být narušena, pokud vyrůstá v problémové rodině, kde se mu nedostává vše potřebné nebo pokud je umístěno mimo rodinu nejčastěji do nějakého zařízení určeného pro výkon ústavní výchovy.¹⁰

Z hlediska sociální práce je třeba rodinám pomáhat s výchovou dětí formou nácviků v rámci sociálně-aktivizačních služeb. Nastavují se pravidla domácnosti a režim dětí určující dobu, kdy bude dítě chodit spát nebo se vymezí čas na učení. Důležité je také naučit rodinu společně trávit volný čas.

2.3.4 Emocionální funkce

Tato funkce, jak již vyplývá z jejího názvu, se zaměřuje na uspokojování základních potřeb jednotlivých členů rodiny po emoční stránce. Rodina má svůj vlastní svět, jehož úkolem je zajistit pocit bezpečí, jistoty, vzájemného uznání a podpory všech jejích členů. Pro správný vývoj dítěte je potřeba stabilní prostředí. Každá rodina by měla umožňovat sounáležitost, vzájemnou úctu mezi členy, umět pochválit a ocenit a podporovat vznik sebevědomí u dítěte. V případě, že je tato funkce potlačena, může nastat problém s dětskou psychickou a v krajních případech dokonce vzniká citová deprivace.¹¹

Práce s rodinou, která má problém s plněním této funkce, je zaměřena spíše terapeuticky. Terapeut pracuje jak s jednotlivci, tak s partnery a rodinou jako celkem. Snaží se odhalit příčiny problémů a nasměrovat klienty ke změně.

2.4 Typy rodiny

Pro zjednodušení práce s rodinou byla vytvořena čtyři základní dělení, do nichž spadají různé typy rodiny. Jedná se o dělení podle velikosti, z hlediska původu, úplnosti a funkčnosti.

---

¹⁰ srov. MIŠÍKOVÁ, Jaroslava. Základy sociologie rodiny. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, s. 47-48

¹¹ srov. tamtéž, s. 49

2.4.1 Dělení podle velikosti

Nukleární rodina

Hovoříme-li o pojmu nukleární rodina, máme na mysli rodinu úplnou, složenou z obou rodičů a dětí žijících ve společné domácnosti. Rodina se sama snaží plnit základní funkce a předávat potomkům vzorce ideálního fungování.¹²

Rozšířená rodina

Termín rozšířená rodina popisuje domácnost, kde se mimo nukleární rodiny nacházejí i další příbuzní nejčastěji v podobě prarodičů. Tento typ klade důraz jak na manželství a výchovu dětí, tak na příbuzenské vztahy v rámci širší rodiny. Typickým příkladem byla tradiční společnost, kde se žena po uzavření manželství nastěhovala do domu svého muže, respektive jeho rodičů. Žilo tam společně vždy několik generací a hlavou domácnosti býval nejstarší muž.¹³

2.4.2 Dělení z hlediska úplnosti

Úplná rodina

Úplná rodina představuje ideální formu soužití, kdy se ve společné domácnosti nachází děti a oba rodiče, kteří však nemusejí být v manželském svazku. Za úplnou rodinu lze označit i tu, která nevychovává vlastní děti, ale byly jí svěřeny formou adopce či pěstounské péče.¹⁴

Neúplná rodina

Neúplná rodina je tvořena dětmi a jedním rodičem. Může vzniknout úmrtím druhého rodiče, rozvodem rodičů nebo jejich rozchodem či v případě, že se žena rozhodne být nezávislá a vychovávat dítě sama bez přítomnosti jeho otce. Tento typ je rizikový pro výchovu dítěte, neboť zde chybí jedno pohlaví a opačný výchovný vzor.

---

¹² srov. HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. Psychologický slovník. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015, s. 512

¹³ srov. tamtéž

¹⁴ MIŠÍKOVÁ, Jaroslava. Základy sociologie rodiny. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, s. 25

Může to zapříčinit skutečnost, že dítě tento stav bude považovat za běžný a stane se pro něj klíčovým v dospělosti při zakládání vlastní rodiny.¹⁵

Doplňená rodina (rekonstruovaná)

Hlavním znakem doplňené rodiny je situace, kdy si rodič najde nového partnera, který zaujme místo po jeho boku. Tento typ by se mohl jevit jako ideální, protože se zde opět objeví zastoupení obou pohlaví, a dítě tak má možnost přebírat potřebné vzorce chování. Dítěti obvykle přijetí „nového rodiče“ trvá a v některých případech je dokonce neúspěšné. Vyplývá to ze skutečnosti, že si dítě často přeje, aby se rodina vrátila do původního stavu a přítomnost nové osoby to znemožňuje. Rodina může být také doplňena o děti partnera, což situaci ještě více ztěžuje.¹⁶

Vícegenerační rodina

Jedná se o soužití více generací v jedné domácnosti. Výhodou tohoto fungování je blízkost dalších osob, když je například třeba pohlídat potomka. Naproti tomu nevýhodou a velkým problémem bývá nejednotnost názorů na výchovu a jiný pohled pečujících osob na svět.¹⁷

Bezdětná rodina

Tento typ je založen na manželském či partnerském svazku, kde se nenachází žádné vlastní ani osvojené dítě. Dnešní doba udává tuto možnost jako trend, kdy se partneři rozhodnou zůstat bezdětní a zaměřit svůj život na kariéru. Objevuje se také nezanedbatelné množství rodin, jež by si potomka velmi přáli, ale ze zdravotních důvodů to není možné. Vyplývá to například z dlouhodobého užívání antikoncepce.¹⁸

Adoptivní rodina

Termín adoptivní rodina popisuje manžele či partnery, kteří touží po dítěti, ale nedaří se jim ho počít přirozenou cestou nebo je těhotenství předčasně ukončeno. Z toho důvodu se rozhodnou pro adopci, která probíhá tak, že si nejprve musí podat žádost

---

¹⁵ MIŠÍKOVÁ, Jaroslava. *Základy sociologie rodiny*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, s. 25

¹⁶ srov. tamtéž, s. 26-27

¹⁷ srov. tamtéž

¹⁸ srov. SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 162

na místně příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí. Poté jsou zařazeni do evidence žadatelů o osvojení (adopci), musí podstoupit psychologické vyšetření a přípravu na příchod dítěte do jejich domácnosti. Celý proces trvá zhruba jeden rok. Adoptivní rodina je složena z rodičů a adoptovaného dítěte. Osvojitelé mají zákonnou povinnost sdělit dítěti nejpozději před jeho nástupem na povinnou školní docházku, že je adoptované.¹⁹

2.4.3 Dělení z hlediska původu

Orientační rodina

V této rodině se jedinec narodí a pobývá zde až do doby, než se rozhodne osamostatnit. Je to prostředí, kde si osvojuje základní vzorce chování, respekt autorit, a které mu pomáhá utvářet jeho socializační funkci. Dítě si z orientační rodiny odnáší svůj vzor pro to, jak bude v budoucnu vypadat a fungovat jeho rodina. Velmi také záleží na tom, zda je autoritou v rodině otec či matka, protože to bude mít vliv na výběr budoucího partnera u dítěte. Například pokud má větší slovo otec a dítě je chlapec, tak se bude snažit o vytvoření stejného modelu i ve své nově vytvořené rodině.²⁰

Prokreační rodina

Za pokreační rodinu označujeme tu, kterou si jedinec sám zakládá se svým partnerem. Oba si přináší převzaté vzorce ze své orientační rodiny, a je třeba, aby si z nich společně vytvořili nové. V moderní společnosti se vznik tohoto typu rodiny přesunul do vyššího věku. Na prvních místech je vzdělání a zaměření na kariéru. Partneri také více uvažují nad tím, zda jsou dostatečně zabezpečeni a mohou si dovolit přivést na svět potomka.²¹

2.4.4 Dělení z hlediska funkčnosti

Sociální práce používá pro posouzení rodiny Dotazník funkčnosti rodiny. Je složen z 8 oblastí – složení rodiny, stabilita rodiny, sociální a ekonomická situace (bydlení, příjmy), osobnost rodičů (zdraví, schopnost socializace), osobnost sourozenců,

---

¹⁹ srov. DUNOVSKÝ, Jiří. Dítě a poruchy rodiny. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986, s. 25

²⁰ srov. MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 62-63

²¹ srov. tamtéž

osobnost dítěte, zájem o dítě a péče o dítě. Tato kritéria jsou hodnocena na třibodové či pětibodové škále způsobem tzv. trestných bodů.²² Na základě tohoto dotazníků můžeme rozlišit čtyři typy rodin v rámci dělení z hlediska funkčnosti.

Funkční rodina

Rodina sama plní dostatečně všechny funkce. Je schopna vzájemné interakce mezi členy, umí řešit konflikty i náročné situace. Členové mezi sebou mají dobré vztahy a jsou způsobilí k zajištění správného vývoje dítěte.²³

Problémová rodina

V této rodině se vyskytují problémy narušující její chod. Rodina bývá schopna si je vyřešit sama. Pouze ve výjimečných případech požádá o jednorázovou či krátkodobou pomoc. Potíže se většinou neodráží na zdravém vývoji dítěte.²⁴

Dysfunkční rodina

Tento typ rodin má narušen několik svých funkcí. Jedinci nejsou schopni své problémy řešit bez pomoci, a proto je zde nutný zásah odbornou pomocí nejčastěji v podobě sociálně-aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi. V těchto rodinách již dochází k ohrožení dítěte i existence celé skupiny.²⁵

Afunkční rodina

Rodina je v tomto případě velmi vážně narušena a není v jejích možnostech plnit ani jednu z funkcí. Je zde velmi ohrožena existence dítěte v rodině a z hlediska sociální práce vyvstává otázka, zda ho tam ponechat nebo raději hledat jinou alternativu. Odborná pomoc má malou šanci na úspěch.²⁶

---

²² srov. DUNOVSKÝ, Jiří. Dítě a poruchy rodiny. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986, s. 25

²³ srov. tamtéž, s. 28

²⁴ srov. tamtéž

²⁵ srov. tamtéž

²⁶ srov. tamtéž

Nedostatky v rodině týkající se zajištění péče o dítě, jeho výchovy a vhodného výchovného prostředí vedou ke vzniku ohrožení u dítěte a jsou primárním zdrojem, se kterým se musí pracovat na jeho eliminaci.

3 OHROŽENÉ DÍTĚ

Problematika ohroženého dítěte patří k jednomu z hlavních témat sociální práce a je na ní zaměřeno velké množství institucí a sociálních služeb. Za dítě se zde považuje osoba mladší 18 let, tedy i mladiství, kteří ještě nedosáhli plné svéprávnosti. Pečující osoba zajišťuje jejich základní i vyšší potřeby a v některých situacích je také zastupuje. Ohrožení dítěte a jeho možná eliminace je vázána na strukturu rodiny, zejména na její subsystemy a propustnost hranic, typy rodin a také na to, zda jsou plněny jednotlivé funkce rodiny.

3.1 Definice ohroženého dítěte

Encyklopedie sociální práce definuje *ohrožené dítě* či *ohroženou mládež* tak, že se jedná o označení pro mladé lidi, u kterých je vyšší riziko sociálního selhání.²⁷ Svě sdělení doplňuje ještě o informaci, že k němu dochází formou kriminality, nezaměstnanosti či života na okraji společnosti v pozdějším věku. Oldřich Matoušek však zmiňuje, že se rizika mohou objevit i dříve, což způsobuje ohrožení tělesného, mentálního a sociálního vývoje.²⁸ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen „SPOD“) považuje za *ohrožené dítě* to, které je ohroženo nejen svým okolím, ale i samo sebou. Specificky se z hlediska výkonu SPOD jedná o dítě týrané, zneužívané a zanedbávané v jakékoli podobě, dítě nacházející se mimo vlastní rodinu, dítě cizinců bez doprovodu dospělé osoby, dítě vyžadující zvýšenou pozornost či dítě delikventní nebo s předpoklady takového chování.²⁹ Na každé dítě, které se dostane do spojitosti se sociálně-právní ochranou dětí, se musí zprvu hledět jako na potenciálně ohrožené. Po bližším seznámení s ním i jeho rodinou následně vyjde najevo, zda se skutečně do této problematiky řadí či nikoli.

Ohrožení dítěte se projevuje různými způsoby. Typickým příkladem je situace, kdy je znemožněn jeho zdravý vývoj a nejsou uspokojovány všechny jeho potřeby, což může následně vést k problémům v dospělém věku spojených se začleněním do běžné společnosti a respektováním jejích pravidel.

---

²⁷ MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. Encyklopedie sociální práce. Praha: Portál, 2013, s. 464

²⁸ srov. tamtéž

²⁹ srov. Zákony pro lidi: Zákon č. 359/1999 Sb. [online]

3.2 Možnosti ohrožení

Vývojová psychologie popisuje vývoj jedince od početí do smrti. Dítě či posléze mladistvý může být ohrožený z hlediska SPOD ve všech etapách počínaje prenatálním obdobím a konče obdobím adolescence.

Velkou míru ohrožení pro něj představuje rodina, která může dítěti ublížit ve veškerých oblastech jeho růstu a dospívání. V prenatálním období vše závisí na chování matky. Velkým problémem se zde ukazuje její možné patologické chování v podobě užívání návykových látek, kdy hrozí, že bude mít dítě po narození abstinenční příznaky. Nebezpečné je v době těhotenství i provádění úkonů, které se neslučují s tímto stavem jako je například účast na adrenalinových sportech, což může zapříčinit předčasné narození či v horším případě až postižení dítěte. V prvních měsících a rocích života, předtím, než se dítě stane součástí systémového vzdělávání, hrají rodiče v jeho životě největší roli a jsou to oni, kdo pro něj představují nejvyšší riziko. Dítě může být ohroženo jejich špatnou péčí zahrnující nedostatečnou stravu, hygienu či nevhodnými podmínkami pro jeho růst, nezájmem z jejich strany a nevhodným zacházením. Tyto formy ohrožení se poté objevují i v pozdějším věku a jsou spojeny s nedostatečně podnětnou výchovou a výchovným prostředím. Velkou roli zde hrají také finanční prostředky rodiny, které určují to, jak bude vypadat zázemí a celková domácnost. Rodiče své dítě mohou ohrozit tím, že mu nezajistí lékařskou péči v podobě docházení na pravidelné preventivní prohlídky či návštěvy odborných lékařů. Do této skupiny však nelze zahrnout povinná očkování, protože na jejich nutnost existují velmi rozličné názory. S ohledem na povinnosti vyplývající ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí je druhem ohrožení i neplnění povinnosti vyplývající z docházky do předškolního ročníku mateřské školy či z povinné školní docházky.³⁰

Dítě může být dále ohroženo i ze strany sourozenců. Vyplývá to ze sourozenecké rivality a z toho, jaké postavení má. Jestli je nejstarší, prostřední či nejmladší. Rizikem zde je šikana mezi sourozenci a soutěživost o to, kdo se více zavděčí rodičům a získá

---

³⁰ srov. VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie: dětství a dospívání. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012., s. 15-16, 18-19, 64-65

jejich pozornost. Jedná se zejména o situaci, kdy se rodiče dětem dostatečně nevěnují nebo naopak po nich vyžadují více, než jsou děti ve svém věku vůbec schopny splnit.³¹

Ohrožení nemusí být pouze v rodině. Může se vyskytovat ve školském zařízení či jiné instituci, kterou dítě navštěvuje. Zde to bývá projev šikany ze strany jiných dětí a v horším případě i dalších dospělých osob. Pokud dítě vyrůstá mimo svou rodinu například v dětském domově, tak je ohroženo samo o sobě celou situací, protože je vzdáleno od své rodiny a má pouze malou nebo dokonce vůbec žádnou podporu z její strany, což se nejčastěji projevuje v době, kdy zařízení opouští a začíná žít svůj dospělý samostatný život.

Specifická forma ohrožení je syndrom CAN, které se mohou dopustit osoby v rodině i mimo ni.

3.2.1 Syndrom CAN

Jedná se o syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte pocházející z anglického spojení „Child Abuse and Neglect“. *Definice jej vymezuje jako poškození tělesného, duševního i společenského stavu a vývoje dítěte, které vznikne v důsledku jakéhokoli nenáhodného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby, jež je v dané společnosti hodnoceno jako nepřijatelné.*³² Dítě je vystaveno nevhodnému prostředí a jednání, čímž dochází ke strádání v různých oblastech uspokojování jeho základních životních potřeb. Toto jednání se odráží na fyzickém stavu, psychice i společenských interakcích nezbytných pro správný vývoj. Dochází zde k úmyslnému ubližování a poškozování, které může v nejhorším případě skončit smrtí dítěte. Obecně nelze vymezit přesné podmínky, kde k tomu dochází, ani žádný časový úsek, protože se jedná o velkou řadu okolností, které vedou k patologickému chování jedinců. Základními typy syndromu jsou týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte.³³

---

³¹ srov. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče. Praha: Portál, 2010, s. 73

³² FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada), s. 160

³³ srov. tamtéž, s. 160-161

Týrání

V souvislosti se syndromem CAN rozlišujeme týrání fyzické a psychické. Fyzické týrání zahrnuje veškeré jednání vůči dítěti, kde je použita tělesná síla. Jedná se o nepřiměřené bití rukou či nějakým nástrojem, kopání do dítěte, údery pěstí, způsobování opařenin, bodných ran, vytrhávání vlasů, škracení, dušení, svazování, poutání nebo například zamezování spánku či nezajištění stravy. Patří sem i nadměrné užívání tělesných trestů v rámci výchovného působení. Tyto ataky obvykle způsobují zranění dítěte, ale mohou vést až ke způsobení trvalých následků či smrti.³⁴

Psychické týrání je velmi těžce rozpoznatelné, neboť není vždy patrné na první pohled. Může působit samo o sobě nebo doprovázet jinou formu syndromu. Osoba negativně působí na psychiku dítěte, jeho citový vývoj, chování a oblast vzniku sociálních vztahů. Projevuje se to častými nadávkami směrem k dítěti, ponižováním, výhrůžkami, snahou o vyvolání strachu u dítěte, jeho odmítáním a opovrhováním, srovnáváním s úspěšnějšími jedinci, nepřiměřenou zátěží, požadováním nereálných výkonů například ve školním prostředí či sportovních aktivitách, šikanou. Dítě může být vystaveno tomuto typu týrání i v době rozchodu rodičů, protože to způsobuje velkou zátěž na jeho psychický stav.³⁵

Zneužívání

Tato forma souhrnně označuje všechna jednání se sexuálním podtextem, která převážně vedou k uspokojení potřeb zneužívající osoby. Tímto jedincem může být člen rodiny, blízký příbuzný či rodinný známý nebo naopak úplný cizinec, který svůj akt vykonává na neznámých náhodně vytipovaných dětech. Zneužívání se dále dělí na bezkontaktní, kontaktní a komerční. Bezkontaktní zahrnuje nucení dítěte sledovat pornografii či přímou soulož, masturbaci, obnažování se před dítětem nebo sledování jeho nahého těla, zejména když při tom jedinec provádí své vlastní uspokojení. Kontaktní zneužívání je založeno na osahávání či líbání dítěte na intimních místech, nucení, aby samo manipulovalo se svými nebo jedincovými intimními místy, různých formách

---

³⁴ srov. FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada), s. 161

³⁵ srov. tamtéž, s. 161, 162

sexuálního styku. Komerční forma vede k získání peněz prostřednictvím nucené dětské prostituce či pornografie.³⁶

V dnešní době, kdy děti a dospívající tráví velmi času na mobilním telefonu, tabletu či počítači, je velmi rozšířené také zneužívání na internetu. Ten poskytuje anonymitu, tudíž není problém, aby se jedinec vydával za někoho jiného. Ke kontaktu dochází nejčastěji na sociálních sítích nebo v online hrách. Potencionální oběti si tam přestávají uvědomovat možná rizika a nedokáží rozpoznat rizikové chování. Děti či mladiství tak často zasílají dobrovolně své fotografie bez oblečení či ve vyzývavých pozicích. Osoba, které jsou tyto fotografie zaslány, může s jedincem velmi snadno manipulovat a vydírat jej tím, že je ukáže jeho kamarádům či rodině. Nemusí se jednat pouze o snímky, ale i o natočená videa. Dalším způsobem může být i tzv. Kybergrooming, kdy se jedinec snaží vylákat dítě na osobní schůzku za účelem sexuálního zneužití či ublížení na zdraví. Nejedná se vždy přímo o společné setkání, v některých případech postačí i videohovor, kdy má dojít k obnažení dítěte před webkamerou. Často je za tyto úkony nabízený finanční obnos.³⁷

Mezi zneužívání lze zařadit také jednu skupinu bez sexuálního kontextu, která vyplývá z pobytu dítěte v instituci. Nazývá se institucionální zneužívání a je založeno na skutečnosti, že jedinec získá svým umístěním do nějakého zařízení „nálepkou“, jež může vést ke špatnému chování ze strany společnosti.³⁸

Zanedbávání

Rodiče dítěti neposkytují dostatečnou péči, což vede k neuspokojování jeho základních potřeb a špatnému vývoji ve všech oblastech. Projevuje se to tím, že nedostává najíst, nemá zabezpečené vhodné podmínky k žití, nedostatkem oblečení, nezajištěním zdravotní péče, dítě je ponechané bez dozoru, nejsou plněny jeho citové a emocionální potřeby nebo mu není umožněno vzdělání v plné míře.³⁹

---

³⁶ srov. FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada), s. 162

³⁷ srov. *Policie: Zneužívání dětí na internetu* [online].

³⁸ srov. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče. Praha: Portál, 2010, s. 138

³⁹ srov. FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada), s. 162

Specifickou formou syndromu CAN jsou sekundární viktimizace a Münchhansenův syndrom by proxy. Sekundární viktimizace je ve většině případech vázána na vyšetřování situace ze strany policejního orgánu, kdy je dítě opakovaně nuceno vypovídat k jednomu a totéž problému a řeší se důvěryhodnost jeho výpovědi. Při objasnění případu může být následně i odebráno z rodiny. Jedná se o velkou psychickou zátěž, která se objevuje jako doplněk k samostatným událostem. Münchhansenův syndrom by proxy je založen na vymýšlení různých poruch a nemocí ze strany pečující osoby, kdy dochází dítě na různá lékařská vyšetření, ačkoli je úplně zdravé a návštěvy specialistů nepotřebuje. Dospělý jedinec usiluje o lítost ze strany společnosti, a také může pobírat sociální dávky jako podporu při péči o nemocné dítě.⁴⁰

3.3 Příčiny ohrožení

K ohrožení dítěte dochází ve chvíli, kdy je přítomno mnoho různých faktorů. Rodiče i děti mohou působit rizikově, což zvyšuje pravděpodobnost takového patologického chování. Důležitou roli zde hraje i rodinné prostředí, interakce v rodině a podpora širšího příbuzenstva.

Příčiny, díky kterým se rodiče chovají rizikově, mohou vyplývat z jejich osobnosti. Větší pravděpodobnost mají z hlediska temperamentu cholericí a také osoby s výskytem anomálie v jejich osobnosti. Velkou roli zde dále hraje jejich psychika, zejména její patologie. Rodič trpící depresí, úzkostí či schizofrenií má větší předpoklad. U kojících matek může ohrožení vyplynout z neléčené laktální psychózy. Osoby, které byly v dětství nějakým způsobem týrány a zanedbávány jsou tímto chováním poznamenáni, a pokud se s tím nevyrovnali, je zde velká šance, že se tak budou chovat i vůči svým dětem, neboť nemají jiný výchovný vzor.⁴¹ Riziková jsou i jedinci s nižším intelektem nebo mentální poruchou, kteří se primárně věnují uspokojování svých základních potřeb. Další možná příčina ohrožení dítěte vyplývá z užívání návykových látek u pečující osoby. Může se tak dít zejména v době, kdy látku zrovna nemá u sebe nebo je to pouze důsledek užívání. Menší skupinu zahrnují i lidé vybíjející si na dítěti svůj vztek z rozpadu vztahu s druhým rodičem. Rizikovým se pro dítě může stát i velmi

---

⁴⁰ srov. FISCHER, Slavomil a Jirí ŠKODA. Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada), s. 163

⁴¹ srov. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče. Praha: Portál, 2010, s. 139-141

mladý rodič, který nemá podporu při jeho výchově a neví, jak s ním zacházet, ale i ten, který dítě nechtěl a dává mu za vinu, že se narodilo. Takový stav mohou doplňovat i pocity, že má osoba zkažený život.⁴²

Příčinou ohrožení může být i dítě samo o sobě. Projevuje se to například u handicapovaných dětí, protože péče o ně vyžaduje velké úsilí, na než nejsou všichni rodiče připraveni. Jedná se o situaci, kdy se dítě narodí dříve, je nedonošené, často nemocné, má handicap, obtížný temperament, snížené IQ či časté zdravotní potíže. Rizikové dále mohou být děti nacházející se v nějakém zařízení mimo svou rodinu nebo ti, kteří nejsou poučeni o zneužití.⁴³ Problémy mohou nastat v situacích, kdy dítě svým chováním dráždí rodiče. Specifickou skupinou jsou také jedinci nenaplňující očekávání svých rodičů v podobě nadprůměrných výsledků v nějaké oblasti a rodiče si tak neuspokojují své potřeby s tím spojené.⁴⁴

Ohrožení může také vyplývat ze situací vznikajících uvnitř rodiny. Zejména pokud dochází ke konfliktům mezi jednotlivými členy, které mohou skončit násilím. Takto může jednat i osamělý rodič při péči o dítě, když je velmi unavený a dítě jej neposlouchá. Problematické jsou alternativní rodiny, jejichž odlišný přístup k dětem se posléze projeví jako ohrožující. Riziko se objevuje i tam, kde se setkávají odlišná výchovná působení například zásahem prarodičů do výchovy. Z hlediska sociálních situací mají také vyšší míru rizikovosti rodiny nezaměstnaných rodičů, s nízkým příjmem.⁴⁵

3.4 Právní rámec

Výkon sociálně-právní ochrany dětí podléhá několika zákonům a dokumentům, kterými se jednotlivé osoby a instituce musí řídit. Dítě má vymezená svá práva v Úmluvě o právech dítěte, Deklaraci o právech dítěte a v Novém občanském zákoníku, což je zákon č. 89/2012 Sb. Problematika ohroženého dítěte je dále specifikovaná v zákonu

---

⁴² srov. FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014, s. 164-166

⁴³ srov. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče. Praha: Portál, 2010, s. 142-143

⁴⁴ srov. FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014, s. 164-166

⁴⁵ srov. tamtéž

č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a zákonu č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Deklarace práv dítěte vznikla v roce 1959 v New Yorku. Skládá se z preambule a 10 zásad. Byla vytvořena pro to, aby se začala respektovat práva dětí vedoucí k jejich šťastnému dětství a vyzývá všechny k jejich dodržování. Úmluva o právech dítěte byla podepsána v New Yorku v roce 1990. Jedná se o mezinárodní dokument, který stanovuje práva dítěte a jako první také definuje, kdo je to dítě. Zaměřuje se na to, že každá osoba mladší 18 let má právo ochranu a právo na to, vyrůstat v rodině. Nejdůležitějším je právo respektovat dítě a jednat vždy v jeho zájmu. A to nejen v každodenních záležitostech, ale například i v rozhodování ve věcech politických. Oba tyto dokumenty vycházejí z Charty Spojených národů.⁴⁶

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník má ve své druhé části zakotveno rodinné právo. Pro potřeby problematiky ohroženého dítěte slouží Díl 2 Poměry mezi rodičem a dítětem zahrnující určování rodičovství, osvojení, rodičovskou odpovědnost, ochranu dítěte, péči o dítě, vyživovací povinnost, zvláštní opatření při výchově, poručenství, opatrovnictví, svěření do péče jiné osoby a ústavní výchovu.⁴⁷

Velice podstatným dokumentem je i zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Skládá se z 11 částí, z nichž nejdůležitější pro tuto tematiku je část druhá zahrnující sociální služby. Vymezuje druhy a formy sociálních služeb, které lze využít při práci s ohroženým dítětem i jeho rodinou. Součástí jsou také předpoklady pro výkon sociálního pracovníka, tedy osoby, která je způsobilá k řešení problémů rodiny a dítěte.⁴⁸

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí je klíčovým dokumentem při řešení situace ohroženého dítěte. Řídí se jím všechny instituce poskytující tuto formu ochrany. Zákon obsahuje 11 částí. Základem je část druhá definující, komu je ochrana určena a jaká jsou práva dítěte. Část třetí vymezuje poradenskou a preventivní činnost společně s výchovnými opatřeními. Důležitá je i část čtvrtá, kde nalezneme zařízení sociálně-právní ochrany či část šestá o poskytování ochrany pověřenými osobami. Pro OSPOD jsou velmi hodnotné i částí 7-10 zabývající se Inspekcí pro poskytování

---

⁴⁶ srov. Informační centrum vlády: Deklarace práv dítěte [online]

⁴⁷ srov. Zákony pro lidi: Občanský zákoník [online].

⁴⁸ srov. Zákony pro lidi: Zákon o sociálních službách [online].

SPOD, společným ustanovením, přestupky a místní příslušností. Sociální práce s rodinami považuje tento dokument jako jeden z nejdůležitějších.⁴⁹

Ohroženým dětem se můžu dostat největší pomoci právě díky sociálně-právní ochraně dětí, které se bude věnovat následující kapitola.

---

⁴⁹ srov. Zákony pro lidi: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí [online].

4 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ

*Sociálně-právní ochrana dětí je soubor zákonem upravených činností směřujících k ochraně a zajištění práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.*⁵⁰ Řídí se zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, jenž vymezuje, komu je ochrana určena, a kdo je povinen ji poskytnout. Spadá pod Ministerstvo práce a sociálních věcí. SPOD zahrnuje soubor činností velkého množství fyzických osob a institucí. Odvíjí se i od Úmluvy o právech dítěte a Deklarace práv dítěte. Je poskytována zpravidla bezúplatně všem dětem bez rozdílu do dovršení úplné zletilosti. Snaží se zajistit jejich blaho a správný vývoj tak, aby si mohly plně užít své dětství a nemusely řešit problémy, které nepřísluší jejich věku. Ochrana je poskytována po celou dobu, co ji dítě potřebuje. Nejedná se o jednorázovou záležitost a může o ni požádat i samo dítě.⁵¹

4.1 Zajištění SPOD

SPOD zajišťují orgány sociálně-právní ochrany dětí, což jsou podle zákona č. 359/1999 Sb., obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady, krajské úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí a Úřad práce České republiky. Pověření také mají i nestátní subjekty jako nadace, občanská sdružení, církve, další právnické a fyzické osoby. Ty však nejsou orgány, ale stojí vedle nich.

Zákon také upravuje zařízení, ve kterých je vykonávána sociálně-právní ochrana. Jedná se o zařízení odborného poradenství pro péči o děti, zařízení sociálně výchovné činnosti, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a výchovně rekreační tábory pro děti. Mohou být zřízeny fyzickou či právnickou osobou, na úrovni obce nebo kraje v samostatné působnosti na základě pověření k výkonu SPO.⁵²

Všechny instituce jsou povinny v rámci svého výkonu zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, které zjistily, o osobách, které jim zprostředkovaly nějaké informace o rodině či dítěti, o zájemcích o osvojení či pěstounskou péči. V případě násilí

---

⁵⁰ MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. Encyklopedie sociální práce. Praha: Portál, 2013, s. 459

⁵¹ srov. MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. Encyklopedie sociální práce. Praha: Portál, 2013, s. 459

⁵² srov. Zákony pro lidi: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí [online].

či závažného jednání v rodině nesmí sdělit místo pobytu druhému rodiči, aby tak předešly dalšímu útoku.⁵³

4.1.1 Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Tento orgán je jednou z nejdůležitějších částí při výkonu SPOD, protože se na něj obrací všechny instituce při řešení případu ohroženého dítěte, a to zejména v situacích, kdy je ohrožení akutní a musí se jednat bez zbytečného odkladu. OSPOD je povinen znát a respektovat názory dítěte v závislosti na jeho rozumových možnostech a schopnostech. Zároveň také dle těchto kritérií s dítětem jednat a informovat jej o všech krocích týkající se jeho osoby. Obrací se na něj i rodiče dítěte, když potřebují poskytnout poradenství týkající se například úpravy poměrů při rozchodu rodičů či pomoc s návratem dítěte zpět do jejich péče. Rodiče jsou nuceni spolupracovat s orgánem, pokud je třeba hájit zájmy dítěte a umožňovat mu vstup do jejich domácího prostředí. Musí také respektovat, pokud jim je doporučena návštěva poradenského zařízení.⁵⁴

Podkapitola zmiňuje několik institucí, které tvoří orgán sociálně-právní ochrany dětí. Každá tato instituce hraje v SPOD svou důležitou roli.

Obecní úřad obcí s rozšířenou působností na základě své přenesené působnosti přímo sleduje, zda jsou v jeho obvodu hájeny zájmy dětí a jejich práva. Zákon mu určuje nejvíce povinností, neboť se dostává všemi jedinci do přímé konfrontace. Pracovníci navštěvují rodiny, ve kterých provádí ohlášená i neohlášená sociální šetření, účastní se výslechů nezletilých dětí a mladistvých na policii, spolupracují s dalšími institucemi a sociálními službami, vystupují v jednáních před soudem jako kolizní opatrovníci hájící zájmy dítěte v řízeních o úpravě péče a styku, zvýšení výživného, zastupování v otázkách majetku či neplnění rodičovských kompetencí, navštěvují děti umístěné do ústavní výchovy a sledují jejich pobyty v pěstounské péči a péči 3. osoby, aby se zamezilo ohrožení. Výkon SPOD zajišťuje zpravidla sociální odbor, jenž vede spisovou dokumentaci všech ohrožených dětí a dětí, u kterých byl stanovený jako opatrovník či poručník, nacházejících se trvale na jeho území. Dále také provádí návštěvy rodin, které mají trvalé bydliště mimo jeho obvod, ale fakticky se v něm nachází. Nejčastěji

---

⁵³ srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí: Legislativa a systém sociálně-právní ochrany dětí [online]

⁵⁴ srov. MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. Encyklopedie sociální práce. Praha: Portál, 2013, s. 459-460

to bývá na dožádání místně příslušného OSPOD. Pracovníci v rámci výkonu své profese drží pohotovostní službu, ve které musí být k dispozici 24 hodin denně i o víkendech a svátcích. Výkon pohotovosti zahrnuje přítomnost na výslechu dítěte či mladistvého, akutní zásah v rodině řešený domluvou případně okamžitým umístěním dítěte mimo rodinu nebo poskytování poradenství přes mobilní telefon, pokud situace nepotřebuje řešit neprodleně a vyčká na pracovní den. Každý OSPOD má svého kurátora pro děti a mládež, který se zabývá problémovými dětmi páchajícími trestnou činností.⁵⁵

Krajský úřad je nadřazeným orgánem obecního úřadu obcí s rozšířenou působností, který má kontrolní funkci a vydává metodické pokyny. Věnuje se zprostředkování náhradní rodinné péče, vede evidenci osob, které mají zájem o adopci, pěstounskou péči či pěstounskou péči na přechodnou dobu. Rozhoduje o udělení pověření k výkonu SPOD fyzickým a právnickým osobám, které si o to požádají a splňují pro to všechny požadavky. Dále slouží také jako odvolací orgán proti rozhodnutí obcí.⁵⁶

Ministerstvo práce a sociálních věcí je nejvýše postavený orgán, který se věnuje úpravám zákona o SPOD, tak aby byl aktuální a splňoval všechna kritéria. Pod ministerstvo spadá obecně celá problematika péče o dítě. Je přímým nadřízeným krajskému úřadu a zároveň pro něj slouží jako odvolací instituce. Vede evidenci fyzických a právnických osob s pověřením k SPOD napříč celou Českou republikou.⁵⁷

Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí se, jak už vyplývá z názvu, zabývá ochranou dětí na celosvětové úrovni. Řeší otázky vztahující se k pobytu dětí s českou národností v cizině. Zajišťuje také kontakt s rodiči, kteří se nacházejí mimo Českou republiku či předání dokumentů týkající se jejich nezletilých dětí. Sídli v Brně.⁵⁸

V rámci OSPOD je třeba zmínit také komisi pro sociálně právní ochranu dětí, která vzniká na úrovni obcí s rozšířenou působností jako zvláštní orgán obce. Věnuje se preventivní činnosti v podobě navrhování preventivních programů na ochranu dětí,

---

⁵⁵ srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí: Legislativa a systém sociálně-právní ochrany dětí [online]

⁵⁶ srov. tamtéž

⁵⁷ srov. tamtéž

⁵⁸ srov. tamtéž

pořádá případové konference a zabývá se složitějšími případy v rámci SPOD, k nimž vydává svá rozhodnutí, jak dále postupovat ve věci.⁵⁹

4.1.2 Práva a povinnosti OSPOD

Na základě zákona o SPOD a dalších předpisů, kterými se orgán musí řídit, má svá práva a povinnosti. Mezi základní práva patří jednání s rodiči a dětmi, provádění sociálních šetření v domácnostech, spolupráce s institucemi a možnost si od nich vyžádat zprávy týkající se dítěte a jeho rodiny.

OSPOD si v rámci efektivní spolupráce s rodinou může předvolat všechny její členy na příslušný odbor pod hrozbou pokuty, pokud se jedinec nedostaví a ani neomluví. Všechny osoby jsou povinny pracovníkovi odpovídat i na otázky soukromého charakteru vztahující se k řešení problémové situace a předkládat různé listiny s tím související. OSPOD může provádět pohovor s dítětem bez přítomnosti rodičů, a to i ve školském či jiném zařízení, pokud si obhájí nutnost vstupu na půdu školy, aniž by o tom rodič byl dopředu informován.

Dalším právem je vstup do domácnosti rodiny bez předchozího ohlášení. Toto právo vychází mimo jiné i z definice ohroženého dítěte, protože je v některých případech třeba zjistit, v jakém prostředí děti žijí, a zda mají vytvořené podmínky pro zdravý vývoj. Pracovník se vždy musí prokázat svým průkazem a sdělit, z jakého důvodu je sociální šetření prováděno. Zaměřuje se zejména na celkové prostředí domácnosti, ale i na to, zda má dítě, kde spát, jestli má své soukromí atd. Pokud se jedná o nespolupracující rodinu nebo to situace vyžaduje, je možné oslovit Policii České republiky a požádat ji o přítomnost.⁶⁰

Spolupráce s institucemi není pouze právo OSPOD nýbrž také povinnost, protože se k tomu vztahuje komunikace se soudem, který pracovníky často úkoluje a vyžaduje od nich zaslání zpráv v rámci soudních dohledů nad výchovou dětí či soudních řízeních. Sociální pracovník spolupracuje s odborníky a dalšími institucemi, na které odkazuje své klienty při řešení problému nebo s nimi přímo kooperuje. Úkolem OSPOD je získávat důležité podklady o rodině. Mimo sdělení rodičů či dětí mohou využít své právo na informace od školských zařízení, lékařů, zájmových aktivit dětí, specializovaných

---

⁵⁹ srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí: Legislativa a systém sociálně-právní ochrany dětí [online]

⁶⁰ srov. *Co se skrývá pod názvem OSPOD?: Práva OSPOD* [online]

center aj. Všechny žádosti musí být odůvodněné a vycházet z podezření na ohrožení dítěte.⁶¹

Proti tomu jsou pracovníci OSPOD povinni podávat informace týkající se dítěte, přijímat oznámení, mají ohlašovací povinnost a musí vyhodnocovat potřeby dětí a vytvářet individuální plán ochrany dítěte.

Pokud OSPOD koná v případě nějaké kroky, je povinen o tom informovat rodiče. To samé platí i u dětí starších 12 let, které již mají právo na sdělení informací týkající se jejich osoby. Rodič má právo nahlédnout do spisové dokumentace. Je povinen si o to písemně požádat. Na základě žádosti, mu je nabídnuto několik termínů. Dokumenty ze spisu si může nechat okopírovat či si je vyfotografovat, ale originální záznamy zůstávají na OSPOD. Součástí spisové dokumentace je tzv. Tajná složka, kam jsou ukládány informace nepřístupné k nahlížení. Jedná se o sdělení dětí i rodičů, která by při projednávání věci mohla dítěti ublížit nebo si nepřeje, aby se o nich rodiče dozvěděli.

Na OSPOD se může obrátit rodič, dítě i cizí osoba se žádostí o pomoc. Oznámení o tom, že se kolem něj děje něco špatného týkající se nezletilého dítěte může podat kdokoli. Bývá to prostřednictvím emailu, telefonu, dopisem zaslaným poštovní službou či osobní návštěvou. Lze tak učinit i anonymně. Každé oznámení musí být prověřeno. Oznamovatel však nemusí být seznámen s výsledkem šetření.⁶²

OSPOD má stejně jako lékař, školské zařízení či integrovaný záchranný systém oznamovací povinnost směřující k policii. V případě, že objeví podezření na týrání, zneužívání či zanedbání dítěte, musí to neprodleně oznámit policejnímu orgánu, který situaci začne vyšetřovat.⁶³

Každé dítě, které se dostane do povědomí OSPOD musí projít hodnocením, ze kterého vyplývá, zda je ohrožené či nikoli. Pokud je vyhodnoceno jako ohrožené, musí být vypracován Individuální plán ochrany dítěte (dále „IPOD“). Ten obsahuje několik cílů vedoucích ke změně, které jsou určeny rodině případně nějaké instituci. K cílům jsou vždy připojeny i kroky napomáhající jeho splnění. IPOD je vypracován vždy nejdéle na dobu 6 měsíců. Poté musí dojít k přehodnocení situace a v případě potřeby k vytvoření nového vztahující se k aktuálním problémům.⁶⁴

---

⁶¹ srov. *Co se skrývá pod názvem OSPOD?: Práva OSPOD* [online]

⁶² srov. *tamtéž*

⁶³ srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí: *Legislativa a systém sociálně-právní ochrany dětí* [online]

⁶⁴ srov. *Co se skrývá pod názvem OSPOD?: Práva OSPOD* [online]

4.2 Hodnocení ohroženého dítěte a jeho rodiny

Podnět k hodnocení rodiny může přijít od některého jejího člena, zástupce státu hájícího zájmy dítěte, zástupce řešícího přestupek, který provedlo samo dítě nebo tomu bylo přítomno či od pracovníka organizace, jehož úkolem je spolupráce s celou rodinou nebo jedním z jejích členů. Hodnocení rodiny se obecně zaměřuje na její fungování a možnou existenci rizika v péči o dítě. Časová dotace na vyhodnocení vždy závisí na aktuální situaci. Pokud je podezření na ohrožení dítěte, musí být rodina vyhodnocena v co nejkratší době bez zbytečného odkladu.⁶⁵ V praxi je třeba prvotní vyhodnocení, ze kterého vyplývá informace, zda je dítě ohrožené či nikoli, provést maximálně do jednoho měsíce od doby, kdy o tom byl OSPOD informován, za předpokladu, že není dítěti ubližováno na zdraví a nedochází k neplnění základních životních potřeb. Jedná se o tzv. Krátké vyhodnocení.

Autoři Oldřich Matoušek a Hana Pazlarová specifikují ve své knize Hodnocení ohroženého dítěte několik různých modelů hodnocení. Jedná se o hodnocení podle Bentovima v modifikaci Wilkinsona, Rámec pro hodnocení potřebných dětí a jejich rodin, Darlingtonský systém hodnocení rodiny a přístup, který kombinuje více modelů najednou.

4.2.1 Hodnocení podle Bentovima v modifikaci Wilkinsona (1998)

Tento typ hodnocení se zaměřuje na chování rodiny v několika úrovních. Hledí na interakce jednotlivých členů rodiny. Zaměřuje se na to, jak spolu komunikují, zda se u nich objevuje více mlčení či křik. V rámci interakce rozděluje jednání na epizody s delším časovým intervalem a na základě toho si konstruuje moc a pevnost hranic v rodině. Dále vymezuje typologii rodin a rodinné vzorce. Závěrem hodnocení jsou pokusy o vysvětlení jednotlivých jevů a vytvoření možných hypotéz v rámci práce s rodinou. Vyplývá z toho i to, zda je rodina schopná a otevřená ke změně situace. Pracovník provádějící vyhodnocení musí být dostatečně vzdělaný a kompetentní, neboť je samotné provedení náročné.⁶⁶

---

⁶⁵ srov. MATOUŠEK, Oldřich a HANA PAZLAROVÁ. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče. Praha: Portál, 2010, s. 105-106

⁶⁶ srov. tamtéž, s. 107-108

4.2.2 *Rámec pro hodnocení potřebných dětí a jejich rodin*

Vychází z modelu Velké Británie, který byl vytvořený pro tamější ministerstvo zdravotnictví. Hodnocení je založeno na rozhovorech s členy rodiny, různých dotaznících a hodnotících škálách, které cílí do třech kategorií. Jedná se o vývojové potřeby dítěte jako je zdraví, vzdělávání, vývoj, vztahy v rodině i mimo ni, schopnost se o sebe postarat úměrně svému věku a prezentovat se ve společnosti. Dále hodnotí kapacitu rodičů v otázkách základní péče o dítě, zajištění bezpečí a jistoty, emocionální vřelost, stimulace, určování hranic a pevnost vedení. Poslední kategorií jsou faktory vztahující se k rodině a dítěti, mezi něž patří historie rodiny a jejího fungování, vztahy se širším příbuzenstvem, bydlení, zaměstnání, sociální začlenění rodiny ve společnosti a využívání komunitních zdrojů.⁶⁷

Z tohoto rámce vychází metodika Ministerstva práce a sociálních věcí, na základě které, byla vytvořena nová podoba vyhodnocení pro OSPOD, v rámci revize na podzim roku 2020 přesně kopírující jednotlivé kategorie.

4.2.3 *Darlingtonský systém hodnocení rodiny*

Autorem tohoto systému je opět Wilkinson, který se v rámci hodnocení věnuje čtyřem hlavním bodům. Zabývá se problémy u dítěte v oblasti jeho zdravého vývoje, emocí, vztahů v rodině i mimo ni, jeho chováním a negativními událostmi jako je separace, ztráta blízkého jedince či traumata, kterými si muselo projít. Druhým bodem jsou problémy rodičů v rámci tělesného a duševního zdraví, funkčnost manželského svazku, období jejich dětství a dospívání, sociální vztahy v dnešní době. Třetí část je věnována interakci rodiče a dítěte. Zahrnuje poskytovanou péči a vedení se zaměřením na to, zda je to dostatečné či naopak přemrštěné. Poslední bod ukazuje celkové fungování rodiny, jaké rodiče dítěti předávají vzorce chování a jednání, rozložení moci v rodině, jak si vedou z hlediska bydlení a finanční situace, zda existuje stigmatizace rodiny.

Tento systém se zaměřuje spíše na rizika. Informace o rodině získává také prostřednictvím rozhovorů, pozorování či dotazníkovou formou. Hodnocení zaznamenává v pětibodové škále A-E s tím, že písmeno A se vyznačuje úplnou absencí

---

⁶⁷ srov. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče. Praha: Portál, 2010, s. 108-109

problémů a písmeno E značí velkou míru rizikovosti. Systém se v rámci České republiky využívá spíše v neziskových organizacích.⁶⁸

4.2.4 Přístup kombinující více modelů

Tento přístup vychází z toho, že sociální pracovník by měl při hodnocení rodiny vystupovat jako rovnocenný partner s jejími členy, což mu usnadní získání potřebných informací. Zabývá se při tom čtyřmi základními oblastmi. V první řadě je nezbytné vymezit problém, což vede k nalezení vhodného způsobu jeho řešení. Pracovník hledí na rodinu jako na systém. Jsou pro něj důležité její vazby a vztahy mezi jednotlivými členy. Bere v potaz její schopnost dynamiky a utváření hranic v rámci rolí. Dále se zaměřuje na prostředí rodiny. Mapuje zejména její schopnost interakce s okolním prostředím a to, zda má rodina kolem sebe síť podpůrných kontaktů v rámci rodiny, zaměstnání, vzdělávací instituce a přátel. Do oblasti týkající se prostředí řadí i bydlení, finanční situaci či zaměstnání. Poslední část tvoří životní cyklus rodiny zahrnující přechod mezi vývojovými fázemi a propojení generací. Zmiňují také rodinu v rozvodu, která naruší běžné fungování.⁶⁹

Rodinu je nejlepší hodnotit v jejím přirozeném prostředí. Hodnocení se vždy odvíjí od toho, jaká instituce ji hodnotí (zda je to OSPOD či nějaká sociální služba), kdo dal podnět k jejímu hodnocení, jakou souvislost má hodnotitel s rodinou a také od členů rodiny.⁷⁰

OSPOD hojně využívá při řešení situace ohroženého dítěte včetně jejího hodnocení multidisciplinární spolupráci. Vyzve ke spolupráci všechny možné subjekty, které mají spojitost s rodinou, znají její rodinnou historii či by jí jejich přítomnost mohla do budoucna pomoci.

4.3 Multidisciplinární spolupráce v rámci výkonu SPOD

Sociální práce s rodinou bývá neefektivnější, pokud je poskytována skupinou pracovníků z různých oblastí tzv. multidisciplinárním týmem, kteří spolu navzájem spolupracují. Součástí týmu je nejčastěji sociální pracovník OSPOD, zástupce mateřské,

---

⁶⁸ srov. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče. Praha: Portál, 2010, s. 109-110

⁶⁹ srov. tamtéž, s. 110-111

⁷⁰ srov. MATOUŠEK, Oldřich. Metody a řízení sociální práce. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, s. 189

základní či střední školy, praktický lékař dítěte a pracovníci dalších sociálních služeb, jenž s rodinou již pracují nebo je do budoucna jejich kooperace v plánu. O problému rodiny se zpravidla jako první dozvídá pracovník OSPOD. Může být informován institucí, lékařem či samotnými rodiči. Mateřské školy podávají nejčastěji informace o nedostatečné hygieně u dítěte, jeho nesprávnému vývoji nebo pokud mají podezření na týrání, zneužívání či zanedbávání. Základní a střední školy oznamují nevhodné chování dítěte, záškoláctví, šikanu apod. Úkolem OSPOD poté je sesbírat informace od všech důležitých osob a iniciovat vznik multidisciplinárního týmu.

Spolupráce v týmu spočívá v tom, že si pracovníci mezi sebou poskytují informace o aktuálním vývoji situace. Mohou si být vzájemnou oporou, když u jednoho z nich již dojdou možnosti, jak s rodinou pracovat a motivovat ji ke změně. Práce týmu není nijak časově ohraničená.⁷¹ Vzhledem k SPOD však probíhá do dovršení úplné zletilosti u dítěte, neboť pak již jedinec nepodléhá ochraně a jedná sám za sebe. Využívání multidisciplinární spolupráce v sociální práci se stalo hojně využívaným nástrojem, který vede k efektivnímu řešení situace v rodině.

4.3.1 Sociální pracovník v multidisciplinárním týmu

Multidisciplinární tým se skládá z odborných pracovníků, kde je každý z nich profesionálem ve svém oboru. Aby došlo k naplnění cílů spolupráce, musí každý tým vycházet z obecných principů multidisciplinární spolupráce. Jednotliví členové mají jasně danou roli, s níž jsou spojené další úkoly. Všichni jsou si mezi sebou rovni a vystupují jako partneři se společným cílem. Směřují k jednomu bodu, kterým je v tomto případě ohrožené dítě. Důležitá je zde také komunikace v týmu, která musí být jasná a srozumitelná pro všechny členy. Každý tým musí mít svého vedoucího, jehož úkolem je správné fungování a iniciování společných setkání. Mimo jiné i proto, aby se mezi sebou zástupci poznali osobně, a věděli s kým si například doposud pouze telefonovali či zasílali zprávy.⁷²

Sociální pracovník OSPOD může při řešení situace oslovit policii, státní zastupitelství či soud. Tyto instituce však nemusí patřit přímo do multidisciplinárního

---

⁷¹ srov. MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. Encyklopedie sociální práce. Praha: Portál, 2013, s. 302

⁷² srov. JANKOVSKÝ, Jiří, Martin HOLUB, Ivana MATOUŠKOVÁ, Dana VRABCOVÁ, Andrea TAJANOVSKÁ a Radka MICHELOVÁ. Sociální pracovník v multidisciplinárním týmu. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015, s. 9-10

týmu. Důležité jsou jejich restriktivní postupy a jednání, na které tým dále odkazuje a pracuje s nimi.

4.3.2 Využití multidisciplinárního týmu

Sociální práce s rodinou využívá multidisciplinárního týmu nejvíce v rámci případových konferencí a při konání komisí pro sociálně-právní ochranu dětí. Encyklopedie sociální práce hovoří také o multidisciplinárních týmech pro mládež vytvořených v rámci systému včasné intervence.

Případová konference

Věra Bechyňová definuje případovou konferenci ve své stejnojmenné knize takto: „*Případová konference patří mezi jeden z nezákladnějších kamenů účinné spolupráce mezi pracovníky a rodinou. Jedná se o společné setkání pomáhajících pracovníků, kteří hledají a navrhuji optimální řešení konkrétní situace rodiny.*“⁷³ Práci s rodinou s ohroženým dítětem se zabývá mimo OSPOD zpravidla ještě několik dalších institucí, které si mezi sebou předávají informace pomocí telefonických hovorů či elektronickou poštou. Z toho důvodu nedochází k dostatečné koordinaci mezi jednotlivými subjekty, a může se stát, že někteří z nich pracují na cílech, kterou jsou spolu v rozporu. Proto je vhodné svolat plánované oficiální setkání, což bývá většinou úkolem OSPOD. V menší míře jej organizují i pobytová zařízení či školy. Cílem případové konference je zmapovat situaci v rodině z různých úhlů, tak jak ji představí zástupci institucí a služeb, naplánování jednotlivých kroků v rámci řešení situace a stanovení termínů, ve kterých budou kroky splněny. Důležité je také to, jak se bude na jednotlivých cílech pracovat, jaká instituce to bude vykonávat a stanovení přesných podmínek funkčnosti multidisciplinárního týmu.⁷⁴

Případová konference má za cíl vytvořit plán, aby společnými silami pracovníků a rodiny došlo ke zmírnění nebo úplnému odstranění problémů, které mají dopad na dítě. Konference obvykle trvá 2-3 hodiny. Záleží to však na tom, kolik má účastníků, protože na ní včetně členů rodiny dostávají prostor ke svému vyjádření. Případová

---

⁷³ BECHYŇOVÁ, Věra. Případové konference: praktický průvodce pro práci s ohroženou rodinou. Praha: Portál, 2012, s. 89

⁷⁴ srov. MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. Encyklopedie sociální práce. Praha: Portál, 2013, s. 263

konference podléhá mlčenlivosti, ke které se všichni zavazují na jejím počátku tím, že podepíší čestné prohlášení. Na jejím konci dostanou všichni účastníci protokol, kde je zaznamenaný její průběh i závěrečné cíle. Po celou dobu je přítomna další osoba, která vše zaznamenává.

Komise pro sociálně-právní ochranu dětí

Komise již byla zmíněna v kapitole zabývající se SPOD jako jeden z orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Je zřizována starostou obce jako její zvláštní orgán. Probíhá formou případových konferencí, kde se sejde multidisciplinární tým složený mimo jiné i ze zástupce soudu či státního zastupitelství. Těmto členům náleží náhrada mzdy či platu, kterou proplácí obecní úřad obce s rozšířenou působností.⁷⁵

Multidisciplinární týmy pro mládež

Encyklopedie sociální práce definuje multidisciplinární týmy pro mládež jako *týmy, které jsou vytvářeny na regionální/oblastní úrovni za účelem koordinace postupu institucí a organizací příslušných k řešení kriminality mládeže.*⁷⁶ Na mladistvé, kteří se dopouštějí kriminální činnosti se hledí z hlediska výkonu SPOD jako na ohrožené. Týmy mají za úkol zapojovat veřejnost do řešení problému patologického chování a zároveň zjišťovat příčiny výskytu patologie u jednotlivců. Všichni členové týmů se snaží společnost vypracovat postupy a navrhnout možná řešení, jak takovému chování předcházet.⁷⁷

V České republice spadají multidisciplinární týmy pro děti a mládež pod Probační a mediační službu, která pracuje s dětmi a mladistvými páchajícími trestnou činností. Jedná se o skupinu odborníků z různých institucí zodpovědných za řešení problémů ohrožených a rizikových dětí v dané lokalitě. V rámci Systému včasné intervence na úrovni měst patří do týmu zástupce probační a mediační služby, soudu, státního zastupitelství, policie a OSPOD. Součástí mohou být i zástupci školského zařízení či neziskové organizace. Jejich úkolem je nejprve zmapovat situaci v celé oblasti včetně

---

⁷⁵ srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí: Legislativa a systém sociálně-právní ochrany dětí [online]

⁷⁶ MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. Encyklopedie sociální práce. Praha: Portál, 2013, s. 474

⁷⁷ srov. MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. Encyklopedie sociální práce. Praha: Portál, 2013, s. 474-475

již platných strategií a programů fungování, a až poté se věnují vytvoření postupů, které mají vést ke snížení kriminality a patologického chování v dané oblasti.⁷⁸

Sociálně-právní ochrana dětí se zaměřuje na práci s celou rodinou, neboť ve velkém množství případů jsou kumulující se problémy v rodině hlavním důvodem, proč se o dítě zajímá OSPOD. Následující kapitola se bude věnovat možnostem pomoci ohroženému dítěti a jeho rodině. Pro efektivnější řešení situace každá sociální služba, kterou rodina může využít v rámci řešení situace, kooperuje minimálně s OSPOD v rámci multidisciplinární spolupráce.

---

⁷⁸ srov. MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. Encyklopedie sociální práce. Praha: Portál, 2013, s. 474-475

5 MOŽNOSTI POMOCI OHROŽENÉMU DÍTĚTI A JEHO RODINĚ

Základem při řešení situace ohroženého dítěte a jeho rodiny je uvědomění si, že v rodině existuje nějaký problém, který je třeba řešit. Nejde ani tak o to, jak se o rodině dozvěděl OSPOD, ale spíše záleží na tom, jak se k celé problematice postaví sama rodina. Hlavním úkolem sociálního pracovníka je dostatečná motivace všech jejích členů, aby byli otevřeni změně a měli zájem se podílet na zlepšení podmínek. Za předpokladu, že je to bude stát čas, a ne všechny úkony se jim mohou líbit. Možnosti pomoci se dají rozlišit na pomoc, která je poskytována pouze dítěti, a na pomoc poskytovanou celé rodině. Některé z představených možností budou doplněny o konkrétní příklad z mé dosavadní praxe, který dokreslí, jak to přesně funguje při řešení reálné situace.

5.1 Pomoc ohroženému dítěti

Na problematiku ohrožení může upozornit dítě samo nebo to udělá místo něj nějaká instituce případně sama rodina. Dítě vůbec nemusí vědět, že je ohroženo, protože mu místo, kde žije přijde úplně běžné, neboť nezažilo nic jiného. Dětský lékař, základní škola, zájmový kroužek, sousedé či úplně cizí osoby mají možnost kontaktovat OSPOD, který se situací zabývá a vyhodnotí, zda je třeba rodinu i nadále sledovat nebo v nejzazším případě dokonce dítě z rodiny odebrat. Děti ve školách bývají instruováni, jak mají jednat, když se jim děje nějaký problém nebo jim někdo ubližuje. Prvotně mohou oslovit výchovného poradce či nějakého učitele. Z hlediska služeb zde jako první přichází v úvahu Schránka důvěry a Linka bezpečí. Větší města poskytují možnost ambulantních návštěv nízkoprahových klubů, které jsou primárně určeny pro sociálně znevýhodněné děti, ale otevřené dveře tam mají úplně všechny i ty, co žádají o pomoc. Pokud je situace vážnější a dítě chce odejít z domova, existuje Fond ohrožených dětí a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, kam může jít i na vlastní žádost. Jeho umístění do těchto institucí je spíše záležitostí OSPOD.

5.1.1 *Schránka důvěry*

Každá základní škola by měla mít k dispozici svou schránku důvěry, kam děti mohou dávat dopisy a sdělovat svá trápení. Primárně slouží k tomu, aby tam napsaly, když se jim děje něco ve třídě či škole, ale dá se využít také na sdělení něčeho, co se stává

doma. Problémem je to, že se jedná o anonymní schránku. Hrozí tedy situace, že dítě problém sdělí, ale už se pod něj nepodepíše, což znemožňuje jej začít řešit. Pokud tam podpis je, tak by s tím měli učitelé pracovat a v případě potřeby dále kontaktovat příslušné orgány a instituce. V dnešní době má škola možnost zajistit i online schránku důvěry, která je zřizována za úplatu a umožňuje tak, aby určený pracovník, nejčastěji v podobě metodika prevence, reagoval na zaslané vzkazy a dopisy přes internet.⁷⁹

5.1.2 Linka bezpečí

Je určena pro děti, mládež a mladé dospělé do 26 let. Umožňuje, aby jedinec zdarma zavolal, napsal nebo písemně komunikoval s operátorem a řešil s ním jeho problém. Linka je k dispozici 24 hodin denně. Věnuje se řešení problémů s rodiči, sourozenci, kamarády. Zaměřuje se na i šikanu, ubližování, zneužívání, deprese, stavy smutku, problémům spojených s dospíváním a další.⁸⁰

Operátoři musí projít kurzem krizové intervence a znát základní sociální služby, aby byli schopni adekvátně reagovat na daný problém. Telefonická krizová služba, jakou je linka bezpečí, poskytuje okamžitou pomoc, je snadno dostupná přes mobilní telefon, umožňuje anonymitu ze strany klienta i pracovníka a snaží se zajistit bezpečí volaného. Naopak nevýhodou je to, že chybí přímý kontakt, operátor má k dispozici pouze informace od volaného, může dojít k přerušení kontaktu například z důvodu absence signálu. Operátor musí velmi dobře ovládat komunikační techniky, umět se dotazovat, klást zejména zjišťovací otázky a pracovat s tichem u volajícího. Po ukončení hovoru zpravidla nemá zpětnou vazbu.⁸¹

Jako příklad z praxe zde poslouží řešení situace dívky, která vypověděla na OSPOD, že telefonovala na Linku bezpečí, protože už neviděla žádné východisko při řešení své situace:

„Na Linku bezpečí se obrátila patnáctiletá dívka, aby požádala o radu, jak má postupovat, protože je těhotná se svým zletilým přítelem. Její matka i mateřská babička trvají na tom, aby podstoupila interrupci, což ona odmítá a znemožňují jí kontakt s přítelem tím, že často mění její bydliště. Pobývá střídavě u matky, babičky a dalších příbuzných. Dívce byl odebrán mobilní telefon. Tím jí matka zamezila

---

⁷⁹ srov. Schránka důvěry [online]

⁸⁰ srov. Linka bezpečí [online].

⁸¹ srov. ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Krizová intervence pro praxi*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada), s. 34-36

jak přístup na sociální síť, aby se s chlapcem nemohla spojit, tak i možnost plnění distanční výuky. Dívce se podařilo, v době, kdy matka nebyla doma, tajně dovolat na Linku bezpečí, kde jí doporučili kontaktovat policii nebo OSPOD a také zmínili, že nedaleko jejího bydliště existuje dětský domov pro matky s dětmi. Dívka se zkusila dovolat pomoci nejprve přes policii, když byla u matky. Bohužel policisté jsou matčini známí, a nic se nestalo. Dívka posléze matce řekla, že si přeje odejít do dětského domova. Matka na její popud kontaktovala OSPOD, který se začal situací zabývat. Dívka byla umístěna do ZDVOP a po čase při jednom z rozhovorů se sociální pracovníci zmínili, že byla velmi zoufalá a telefonát na Linku bezpečí jí dodal odvahy a také naději v tom, že se situace změní.“

5.1.3 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Tato zařízení spadají podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách do kategorie služeb sociální prevence. Věnují se dětem a mládeži převážně z rizikových lokalit, které jsou ohrožené patologickými jevy. Cílem těchto zařízení je směřovat své aktivity tak, aby jedinci zažili úspěch a věděli, jaké chování je ze strany společnosti žádoucí a jaké nikoli. Zpravidla se jedná o nízkoprahové kluby sloužící, jak k zájmovým aktivitám poskytovaným bezplatně, tak i k preventivním a poradenským činnostem, neboť patří mezi sociální služby. Každý klub je určený pro nějakou cílovou skupinu, a docházka do něj je založena na úplné dobrovolnosti. Děti zde mohou vystupovat anonymně pod přezdívkou.⁸²

Nízkoprahová zařízení se zaměřují na zlepšování kvality života dětí, mladistvých a mladých dospělých. Snaží se eliminovat zdravotní a sociální rizika vyplývající z jejich života a okolního prostředí. Zároveň jim také umožňují se orientovat ve společnosti, znát všechny normy a pravidla, kterými se řídí. Součástí služby je i terénní práce. Některé nízkoprahové kluby dojíždí jako terénní služba pravidelně do měst, kde nemají pobočku a provádějí s dětmi venkovní aktivity zaměřené na sportovní činnosti, hry i edukaci. Druhou formou terénní práce je vyhledávání ohrožených dětí a nabízení služeb jim i jejich rodinám.⁸³

5.1.4 Fond ohrožených dětí

Jedná se o neziskovou organizaci podléhající sociálně-právní ochraně dětí se zaměřením na pomoc ohroženým dětem. Fond vznikl v roce 1990 díky iniciativě

---

⁸² srov. MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. Encyklopedie sociální práce. Praha: Portál, 2013, s. 411

⁸³ srov. ŠIMKOVÁ, Eva. *Management a marketing v praxi neziskových organizací*. Vyd. 3., upr. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008, s. 150

pěstounů a osvojitelů. Hlavními činnostmi, kterými se zabývá je provoz zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc Klokánek, vyhledávání náhradních rodin pro děti, které by jinak musely vyrůstat v ústavní výchově, provoz azylových zařízení pro rodiny s dětmi, osvěta společnosti v oblasti pomoci, snaha o zlepšení na úseku sociálně-právní ochrany dětí. Spadá pod Ministerstvo práce a sociálních věcí. Funguje zejména díky podpoře veřejnosti, neboť by ze státních příspěvků nemohl plnit všechny své programy.⁸⁴

Program Klokánek poskytuje pomoc ohroženým dětem, které musí být odejmuty z rodiny, protože se o ně nedokáže postarat, nebo když si o to samy požádají. Zařízení jim zajišťuje celodenní nepřetržitou péči. Jedná se o pobytovou službu poskytovanou v malých kolektivních zařízeních nebo bytech, kde jsou k dispozici školení pracovníci. Děti zde mohou být pouze na omezenou dobu, a poté je třeba najít trvalejší řešení jejich situace.⁸⁵

OSPOD se při akutním řešení situace u dítěte, kdy je třeba jej umístit mimo rodinu, obrací na program Klokánek se žádostí o volné místo, což ukazuje i následující příklad:

„Šestnáctiletá dívka požádala OSPOD o pomoc, protože nechtěla nadále pobývat ve své rodině. Nebyla tam šťastná. Před 3 lety došlo k rozpadu vztahu jejich rodičů a matka se odstěhovala z domácnosti. Dívka tak vyrůstala se svým otcem, otcovskými prarodiči a třemi mladšími sourozenci. Ze strany otce se jí nedostávalo žádného uznání. Domácnost vedla babička, která velmi očerňovala matku a nazývala ji i vulgárními nadávkami. Dívka velmi tíhla k matce, a proto se stala babiččíným terčem. Nepomáhaly tomu ani dívčiny špatné školní výsledky, za které jí babička fyzicky trestala. Matka měla finanční problémy a pohybovala se po ubytovnách, kam si dívku nemohla vzít. Dívka se po jedné hádce s babičkou, kdy byla i bita, rozhodla odejít. Nikoho o tom neinformovala a sama odjela za sociální pracovníci na OSPOD. Té se podařilo vykomunikovat volné místo v programu Klokánek, kde dívka pobývala na svou žádost, do doby, než se matce podařilo sehnat odpovídající bydlení. S otcem a prarodiči dlouhodobě odmítala jakýkoli kontakt.“

5.1.5 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Podle zákona o sociálních službách poskytuje tento typ zařízení ochranu a pomoc dítěti, které se ocitlo bez jakékoli péče, je-li přímo ohrožen jeho život či příznivý vývoj, nedostává se mu péče úměrná jeho věku, objevil se u něj syndrom CAN nebo se dostalo do situace, kdy nebyla respektována jeho přirozená práva. Dítěti se dostává ochrany,

---

⁸⁴ srov. *Fond ohrožených dětí* [online]

⁸⁵ srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 93

jsou uspokojovány všechny jeho základní životní potřeby, má zajištěné ubytování, lékařskou péči ve zdravotnickém zařízení, psychologickou péči či další nezbytně nutnou. Pomoci a ochrany se zde dostane i dítěti, které nemá trvalý pobyt v České republice a ocitne se bez jakékoli péče.⁸⁶

Tento typ zařízení bývá součástí dětského domova či dětského centra. Jeho chod tímto institucím podléhá. Stejně jako program Klokánek při FOD tak i ZDVOP je pobytová služba vykonávaná v malých kolektivních zařízeních, kde pracovníci poskytují nepřetržitý provoz. Děti zde mohou být umístěni na vlastní žádost, na žádost rodiče či OSPOD na dobu 3 měsíců. Tato doba může být opakovaně prodloužena. Jedná se však maximálně o dobu 6 měsíců a poté je dítě přemístěno nebo se při vyřešení situaci vrací do péče rodičů.⁸⁷

Pro představu, jak se dítě může dostat do ZDVOP, aniž by si o to požádalo samo či tak učinil jeho zákonný zástupce, poslouží příklad z praxe:

„Chlapec (14 let) dostal v 6 letech odklad školní docházky. Matka jej v té době přestala posílat do předškolního ročníku mateřské školy a nezajistila ani chlapcův nástup do 1. třídy poté, co uplynul rok odkladu. Za to byla podmíněně odsouzena. Další problém nastal v chlapcových 11 letech, kdy se přestěhovali na 4 měsíce do Německa a matka jej opět neposílala do školy a nezajistila jeho docházku ani poté, co se vrátili zpět. Za své chování si vysloužila dohled probačního úředníka, kam nedocházela. Chlapec se narodil s problémy se srdcem a čekala jej operace. Matka přestala komunikovat s dětskou lékařskou i se specializovaným centrem a chlapec byl ohrožený na životě. Ze strany OSPOD byla v rodině prováděna opakovaná sociální šetření, ale matku se nikdy nepodařilo zastihnout a nereagovala ani na písemné výzvy. Jako jedinou možností se zde jevilo odebrání chlapce z rodiny na základě předběžného opatření a umístění do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z důvodu zajištění lékařské péče. V zařízení se podařilo obstarat chybějící lékařské prohlídky a zajistit chlapovu operaci srdce. V současné době probíhá jednání o nařízení ústavní výchovy nad chlapcem či jeho navrácení zpět k matce s nařízeným soudním dohledem.“

5.2 Pomoc ohrožené rodině

Rodina s ohroženým dítětem bývá zpravidla sledována OSPOD. V první řadě spolupracuje se sociálním pracovníkem, který jí poskytuje poradenství, snaží se různými

---

⁸⁶ srov. NOVOTNÁ, Věra a Vladimír FEJT. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009, s. 77-78

⁸⁷ srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 93

nástroji napomoci ke změně, ale zároveň má restriktivní možnosti, které použije ve chvíli, kdy dojde k ohrožení dítěte na životě, rodina začne ještě více selhávat nebo je situace v ní neměnná a bez dalších předpokladů k nápravě. Toto řešení je však až na posledním místě, kdy jsou vyčerpány všechny možnosti pomoci. S rodinou lze na její změně pracovat pomocí těchto nástrojů:

5.2.1 Rodinná konference

Rodinná konference je vhodná pro typ rodin, které stačí zmobilizovat a jsou schopny svůj problém dále řešit sami. Vychází z potenciálu rodiny, který upřednostňuje před radami odborníka. Sociální pracovník zde slouží spíše jako iniciátor konference, aby si zde rodina sama určila kroky, jaké je třeba učinit v nápravě. Respektuje se zde právo rodiny si situaci vyřešit sama a v případě nutnosti oslovit další instituci s prosbou o pomoc.⁸⁸

Konference jsou založeny na několika zásadách. Vychází z toho, že rodiče znají nejlépe svoje děti, ví, co potřebují a dokáží tak nejlépe vystihnout způsob řešení situace s ohledem na eliminaci ohrožení. Rodina také sama určuje, kdo se konference účastní, a jakou tam bude mít roli. Koncept je založený na tom, že rodina je nejlepší místo pro výchovu dítěte a je třeba ji podporovat. Pokud rodiče nejsou schopni pečovat o své dítě, nejideálnější volbou je zajištění blízkou rodinou, aby zůstaly zachovány rodinné vazby. Pracovník musí posilovat silné stránky rodičů a vyzdvihovat je tak, aby došlo k potlačení těch slabých. Rodinná konference vychází z respektu k jednotlivým členům rodiny i dalším účastníkům s ohledem na jejich odlišnosti. Vždy se zaměřuje na vytvoření bezpečného prostředí pro dítě. Podmínkou úspěchu je pracovat se všemi dostupnými zdroji pomoci.⁸⁹

Sociální pracovník zodpovídá za celý proces i jeho jednotlivé fáze. Před samotným jednáním vymezí problematiku, domluví s hlavními členy další účastníky a zmapuje celkovou situaci v rodině, aby předešel případným konfliktům při přímé realizaci, kde se dostávají ke slovu všichni zúčastnění. Ti mohou v průběhu požádat

---

⁸⁸ srov. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče. Praha: Portál, 2010, s. 173

⁸⁹ srov. tamtéž, s. 174-176

o jednání bez přítomnosti dalších osob. Výstupem z konference je dohoda, která je vyhotovena písemně a všichni ji musí stvrdit svým podpisem.⁹⁰

5.2.2 Sanace rodiny

Další možností, jak s rodinou pracovat je Sanace rodiny. K té dochází ve chvíli, kdy rodina není schopna sama pracovat na řešení své situace. Kniha Sanace rodiny jí vymezuje jako „*Postupy podporující fungování rodiny, které jsou opakem postupů vyčleňujících některého člena rodiny kvůli tomu, že někoho ohrožuje, příp. kvůli tomu, že je sám někým z rodiny ohrožen.*“⁹¹ V rámci sociální práce s rodinou je tato metoda využívána jako jedna z prvních forem pomoci. Pracovníci OSPOD nebo samotní členové rodin se obrací na pracovníky sociálně-aktivizačních služeb, aby jim pomohli zlepšit situaci, a rodina tak mohla začít opět samostatně fungovat.

Organizace poskytující sanaci nabízí širokou škálu služeb pro rodiny. Jednou z nejdůležitějších činností je pomoc v oblasti péče o děti. Pracovník pomáhá rodině s vytvořením správně fungujících rodinných vztahů, poskytuje poradenství v oblasti výchovy dětí, rodičovských kompetencí a společně s rodinou vytváří pravidla domácnosti. Zaměřuje na zdravý vývoj dítěte a eliminaci ohrožení. Spolupracuje s rodiči na zlepšení finanční situace, řešení dluhové problematiky a exekucí, získání sociálních dávek či nalezení zaměstnání. Na žádost rodiče může pomoci s vyplňováním a podáváním žádostí na Úřad práce, Okresní správu sociálního zabezpečení aj., či se sepsáním návrhu k soudu. Součástí sanace je přímá spolupráce s členy rodiny. Pracovník se snaží „učit“ rodiče, jak se s dítětem připravovat do školy, rozvíjet jej nebo například procvičovat úkoly zadané logopedem. Významnou činností je mimo jiné i zprostředkování asistovaných kontaktů. Pokud dojde k rozpadu rodiny a existuje zde vážná obava, zda je druhý rodič schopen styku se svým dítětem (např. z důvodu psychické nemoci či domácího násilí) nebo jej dítě odmítá, zvolí soud variantu asistovaného styku, který se koná na neutrálním prostředí za přítomnosti pracovníka. Zpravidla to bývá v prostorech organizace poskytující službu sanace. Pracovník do jeho průběhu nezasahuje, monitoruje situaci a následně podává zprávy příslušnému OSPOD. Program si předem připravuje rodič. Dalšími aktivitami v rámci sanace jsou doprovody klientů

---

⁹⁰ srov. MATOUŠEK, Oldřich a HANA PAZLAROVÁ. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče. Praha: Portál, 2010, s. 174-176

⁹¹ BECHYŇOVÁ, Věra a MARTA KONVIČKOVÁ. Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011, s. 17

na úřady, k lékařům nebo například na soudní jednání. Sanace rodiny bývá vedena jedním pracovníkem, ale v případě potřeby je možná spolupráce ještě s dalšími odborníky.⁹²

Pro příklad sanace rodiny poslouží popis případu matky samoživitelky pečující o dvě děti, která vyhledala sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi ve chvíli, kdy procházela domácím násilím a přála si s dětmi opustit svého partnera:

„Žena na své první schůzce se sociální pracovníci popsala svou situaci, ze které vyplynulo, že je již několik let psychicky týrána svým partnerem a otcem dětí. Vše se ještě zhoršilo po jejich narození, kdy ženu vinil za to, že děti pláčou nebo jsou hlasité. V poslední době se z jeho strany objevily i fyzické ataky. Žena nejprve oslovila OSPOD se žádostí o pomoc, ale její klíčová pracovníce doporučovala pouze docházku ženy a partnera na terapii, což však žena nevidí jako řešení situace. Sociální pracovníce sanace se ženou začala pracovat na tom, aby se jí podařilo i s dětmi opustit společnou domácnost s násilníkem. Ženin kontakt s organizací byl považován jako první krok k tomu, že je připravená na změnu. Žena dostala kontakty na azylové domy a byla odkázána také na Bílý kruh bezpečí, kde s ní vytvořili únikový plán. Ženě se podařilo do 14 dnů od prvního kontaktu s pracovníci sanace sehnat místo v azylovém domě pro matky s dětmi. Dalším cílem, který si s pracovníci daly, bylo zajištění sociálních dávek, aby měla z čeho hradit pobyt. Ženě byla opakovaně poskytnuta potravinová pomoc. Poté, co se situace trochu stabilizovala, pracovníce ženě poskytla poradenství ohledně podání žádosti na městský byt a vyplnění žádosti na získání příspěvku na kauci přes nadační fondy. Ženě se podařilo získat 30.000 Kč kauci s prvními nájemnými v zápětí i městský byt o velikosti 1+1. Posledním cílem v rámci spolupráce bylo sepsání životopisu a nalezení zaměstnání, v čemž byla žena také úspěšná. Spolupráce ženy s organizací trvala 1,5 roku.“

5.2.3 Vyhledání odborné pomoci

Rodina může v rámci zlepšování své situace a zmenšování ohrožení dítěte vyhledat pomoc u odborníka, kterého osloví na základě doporučení sociálního pracovníka OSPOD či sanace nebo sama o sobě. Jedná se o odbornou pomoc z řad rodinných terapeutů, psychologů, psychiatrů či speciálních pedagogů ve střediscích výchovné péče.

Rodinná terapie

Na rodinnou terapii dochází rodina ve chvíli, kdy spolu jednotliví členové nedokážou komunikovat nebo je způsob jejich komunikace nejasný a každý si sdělení vysvětluje po svém. Pokud převládá negativní atmosféra včetně emocí či má některý z členů psychické potíže, což má špatný vliv na vztahy v rodině. Dalším důvodem jsou

---

⁹² srov. BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011, s. 53-58

přetrvávající rodinné problémy nebo naopak situace, které by se měly řešit, ale rodina o nich mlčí. Terapie se doporučuje i ve chvílích, kdy se opakují stejně problematické okamžiky po několik generací anebo pokud je nějaký člen dlouhodobě odmítán a přestává být akceptován jako součást rodinného systému. Rodinná terapie neplní svou funkci, pokud se jí někdo z rodiny odmítá účastnit, je pasivní, vyjdou-li najevo nové informace, které ovlivní celou situaci (např. mimomanželský poměr) či v případě, že z ní plánuje mít někdo užitek na úkor ostatních.⁹³

V rámci řešení situace týkající se změny výchovného prostředí dítěte, kde OSPOD působil jako kolizní opatrovník, bylo jediným východiskem nařízení rodinné terapie, což poslouží jako příklad z praxe:

„Třináctiletá dívka se jednoho dne rozhodla, že již nechce bydlet s matkou a jejím manželem. Sbalila si věci a odjela ke svému otci. Otec svou dceru přijal a narychlo jí vytvořil malý pokoj, aby měla své soukromí. Matka se obrátila na OSPOD se žádostí o pomoc. Situace byla řešena s oběma rodiči i nezletilou dívkou, ale nedošlo k žádné dohodě. Otec si podal návrh na předběžné opatření na předání dcery do jeho předběžné péče, které mu bylo zamítnuto. On i přesto dceru k matce nevrátil, i když za to dostal 2x pokutu v rámci výkonu rozhodnutí za porušení rozsudku. Dívka byla v minulosti svěřena do péče matky a toto rozhodnutí bylo stále aktuální. Dívka se s matkou odmítala stýkat. Otec respektoval názory své dcery a nesnažil se jí být v ničem autoritou. Dívka se velmi zhoršila v chování i ve školním prospěchu. Při projednávání situace u soudu, kdy si otec požádal o svěřeni dcery do péče, mu nakonec bylo vyhověno, protože se vzhledem k věku dítěte, což bylo v té době již 14 let, musel vzít v potaz dceřin názor. Nad výchovou dívky byl stanoven soudní dohled a matce s dcerou bylo uloženo docházet na rodinnou terapii za účelem narovnání vztahů.“

Psychologická pomoc

Návštěvu psychologa je třeba zvážit u ohroženého dítěte ve chvíli, kdy se stalo obětí syndromu CAN, šikany, sebepoškozuje se či pokud bylo přítomno u násilí ze strany jednoho rodiče směrem k druhému. Dále to může být v případě, že nedokázalo zpracovat rozchod rodičů, vážnou nemoc nebo úmrtí v rodině. Psychologická pomoc je k dispozici i pro rodiče. Ti ji mohou využít například ve chvíli, kdy se stali obětí domácího násilí,

---

⁹³ srov. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče. Praha: Portál, 2010, s. 180

zneužití, nezvládli nějakou situaci v rodině nebo pokud chtějí pracovat na své povaze, osobnosti a dalších rysech.⁹⁴

Psychiatrická pomoc

V dnešní době, kdy se dostává do popředí fenomén ADHD neboli porucha pozornosti spojená s hyperaktivitou, navštěvují ve velkém psychiatrické ordinace děti s těmito příznaky, které ale nejsou typickým příkladem ohroženého dítěte, pokud se v rodině neobjevuje nějaký další problém. Z hlediska problematiky ohrožení je vhodná návštěva psychiatra, pokud je u dítěte podezření na psychickou poruchu, depresivní stavy, sebepoškozování či pokus o sebevraždu. V případě, že má rodič psychiatrickou diagnózu a léčí se, je třeba alespoň v počátcích sledovat jeho chování k dítěti, na které se hledí jako na potenciálně ohrožené.⁹⁵

OSPOD řeší i situace, kde musí být dítě akutně předáno do péče druhého rodiče, neboť je ohrožené přítomností toho prvního. Tato situace poslouží jako příklad, kdy je nutné vyhledat psychiatrickou pomoc u rodiče:

„OSPOD byl ze strany policie obeznámen o tom, že matka vyhrožovala rozšířenou sebevraždou, kdy chtěla zabít sebe i svého půlročního syna. Napsala otci SMS zprávu o svém plánu a odjela autem i se synem pryč. Otec dorazil domů, a když je tam nenašel, tak kontaktoval policii. Matka se vrátila po několika hodinách i se synem zpět. Byla v amoku a odmítala pustit syna. Otec zavolal policii a záchrannou službu. Matka byla převezena na psychiatrické oddělení v nemocnici, kde pobyla zhruba jeden měsíc. Po propuštění se začala domáhat vrácení syna do péče. Do té doby bydleli všichni v jednom domě a pomáhala jim s péčí mateřská babička. Matka se odmítla vrátit do domácnosti a našla si vlastní bydlení. Otec bylo obezřetný a v době její hospitalizace si stihl zajistit předběžné opatření, kterým byl syn předán do jeho péče. Matka docházela pravidelně do psychiatrické ambulance a na základě dalšího předběžného opatření jí byl stanovený asistovaný styk se synem 2x týdně na 3 hodiny v neziskové organizaci.“

Středisko výchovné péče

Řadí se mezi síť školských zařízení preventivně výchovné péče a školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy. Spadá do gesce Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Zaměřuje se na preventivně-výchovnou péči, jejíž cílem

---

⁹⁴ srov. MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 87, 90, 94, 106

⁹⁵ srov. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče. Praha: Portál, 2010, s. 181-182

je předcházet vzniku a rozvoje patologického chování u dětí či narušení jejich zdravého vývoje. Pokud k tomu již došlo, tak se snaží zmírňovat až eliminovat příčiny či důsledky a vést k jejich nápravě. Středisko pracuje s rodiči i jejich dětmi. Nabízí preventivní, výchovné, poradenské a terapeutické služby. Poskytuje ambulantní či pobytovou formu péče. V případě ubytování dítěte musí rodiče jeho pobyt uhradit. S rodinou spolupracují pedagogičtí pracovníci, speciální pedagogové, psychologové a sociální pracovníci.⁹⁶

Spolupráce rodin se střediskem výchovné péče bývá doporučena ze strany školského zařízení, OSPOD či jiné sociální služby. Nejčastějším důvodem je problémové chování dítěte či nedostatečné výchovné působení rodiče, které vede k možnému ohrožení. Rodina vždy začíná nejprve docházet na setkání se speciálním pedagogem, jehož úkolem je zmapovat problémy a potřeby rodiny týkající se dítěte. Z každé návštěvy si odnesou úkoly, jejichž plnění by mělo zlepšit situaci. Pokud k tomu nedochází, dítě je umístěno na pobyt, který trvá zpravidla 6 týdnů. Během něj je sledováno všemi odborníky a diagnostikováno pro další postup. Rodiče by se měli účastnit pravidelných terapeutických skupin. Jedná se jak o práci s nimi, tak o vzájemnou intervenci mezi nimi a dětmi. Po ukončení pobytu se dochází opět ambulantně s tím, že by se frekvence schůzek měla snižovat až do úplného ukončení spolupráce. Pokud v rodině nedošlo k žádné změně či je spolupráce neúspěšná, dochází k využití jiného typu služeb.⁹⁷

Největší spojitost se Střediskem výchovné péče má z hlediska OSPOD kurátorka pro děti a mládež, protože se zabývá delikventními jedinci a těmi, co výrazně porušují společenské normy. Pracovnice vykonávající čistě sociálně-právní ochranu dětí na středisko odkazují spíše rodiny, které mají problém s výchovou svých potomků. Jedna taková rodina nyní poslouží jako příklad této formy odborné pomoci:

„OSPOD dlouhodobě spolupracuje s rodinou, která má 4 potomky – 2 chlapce a 2 dívky. Jedná se o problémovou rodinu. Před 3 lety došlo k jejímu rozpadu. Matce byli svěřeni do péče synové a otcí dcery. Situace se různě vyvíjela a nejstarší dcera po 2,5 letech vyslovila přání, že by se chtěla přestěhovat k matce, protože k ní nyní ve svých šestnácti letech více tíhne. Prostřední syn na to reagoval tak, že by zase on chtěl jít bydlet k otci. Mezi rodiči a dětmi byla sepsána dohoda o změně, a rodiče si podali návrh k soudu na úpravu péče. Syn začal mít problémy ve škole, provokoval své sourozence a nerespektoval ani jednoho rodiče. Vždy, když trávil čas u jednoho z nich, tak začal říkat, že chce k tomu druhému. Situace gradovala, a proto otec na základě poradenství poskytnutého OSPOD oslovil Středisko výchovné péče, kam začal se

⁹⁶ srov. MATOUŠEK, Oldřich. Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 96

⁹⁷ srov. *Národní ústav pro vzdělávání: Střediska výchovné péče* [online]

synem ambulantně docházet. Matka se schůzek příliš neúčastnila, často se z nich omlouvala. Po dohodě se speciální pedagožkou ze střediska nastoupil syn na dvouměsíční pobyt, kde bude sledován odborníky, kteří po ukončení pobytu sdělí rodičům, jak s ním pracovat, aby se eliminovalo jeho nevladatelné chování. Výstupem by mělo být také rozhodnutí chlapce, k jakému z rodičů se chce vrátit.“

5.2.4 Umístění dítěte mimo rodinu

Rodiče i samotné dítě mají právo požádat o to, aby bylo umístěno mimo rodinu. Zpravidla toho využívají ve chvíli, kdy nejsou podmínky pro to, aby se dítě nacházelo v rodině nebo si tam ono samo nepřeje být. Mezi nejčastější důvody, kdy požádá rodič je ztráta bydlení, špatná finanční situace či problémové vztahy v rodině. Dítě žádá zpravidla ve chvíli, kdy nevychází s rodiči či sourozenci. Podkapitola 3.5 s názvem Možnosti pomoci ohroženému dítěti zmiňuje, že může být umístěno do Fondu ohrožených dětí či zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Obě tyto formy jsou však časově ohraničené a řeší situaci pouze na přechodnou dobu. Pokud po skončení doby nedojde k vyřešení problému a dítě by návratem k rodiči bylo i nadále ohroženo, je třeba zvážit náhradní rodinnou péči či nařízení ústavní výchovy.

K umístění dítěte dochází i v rámci výkonu služby na OSPOD, kdy je třeba to vykomunikovat bez zbytečných odkladů včetně zajištění všech formalit. Situace dívky, která po výsledku na policii odmítla návrat zpět k otci, poslouží jako možný příklad takové situace:

„Při pracovní době kontaktovalo OSPOD obvodní oddělení policie se žádostí u přítomnosti na výsledku šestnáctileté dívky, která měla otci ukrást nějaký finanční obnos. Z jejího výsledku, který trval zhruba 5 hodin vyplynulo, že si brala peníze z trezoru s vědomím své babičky, protože jí otec nedával kapesné, které by postačovalo jejím potřebám. Nejvyšší částka, kterou si „půjčila“ bylo 19.000 Kč na mobilní telefon značky iPhone z druhé ruky. Babička vždy říkala, že si najde brigádu a peníze postupně vrátí. Otec si chtěl jednou vyzvednout částku z trezoru a zjistil, že chybí 66.000 Kč. Babička mu přiznala, že si je vzala dívka. Ta toho dne však nebyla doma a otci nebrala telefon. Trávila čas u své přítelkyně a při výsledku uváděla, že se otec nemohl smířit s její lesbickou orientací. Druhý den, když se vrátila domů, tak jí otec obratem zavezl na policejní služebnu, kde však nikdo nebyl. Dívka uvedla, že jí cestou hrubě nadával a opakovaně bil. To dokazovala naprasklým zubem a drobným otokem oka. Odjeli tedy zpět domů a následujícího dne ji otec opět odvezl na policii z výsledku. Dívka při něm opakovala, že se již nechce k otci vrátit. Vzhledem k tomu, že matka bydlí na nějaké ubytovně a podle dcery užívá návykové látky, a ani jeden z prarodičů nepřišel v úvahu, muselo být zajištěno umístění dívky do zařízení. Úkolem OSPOD bylo obvolat blízká zařízení se žádostí o místo a nechat dívku, aby napsala svoji žádost s tím, že otec s jejím

umístěním souhlasí. Ten byl v té době také na výslechu ve stejné budově. Po krátkém vysvětlení žádost dcery podepsal, a ta byla převezena do příslušného zařízení.“

Umístit dítě do zařízení může i OSPOD, pokud k tomu rodiče nedají souhlas a dítě je vyhodnoceno jako ohrožené podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí. V takovém případě je třeba podat návrh k soudu na vydání tzv. rychlého předběžného opatření, které je vydáno maximálně do 24 hodin a dítě se jím předá do péče předem určeného zařízení. V případě, kdy situace vyžaduje rychlé jednání, je soudem zpravidla vydáno obratem, po obdržení návrhu.

6 ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se věnovala tématu ohroženého dítěte. Cílem bylo představit tuto problematiku a zejména možnosti pomoci dítěti i rodině z pohledu OSPOD, který se tím primárně zabývá a zaujímá při řešení situace velmi důležitou pozici. Největší část byla věnována rodině a ohroženému dítěti. Rodina je pro uchopení této problematiky klíčová, protože z ní vše vychází. Její struktura a funkce jsou důležité pro správný vývoj dítěte ve všech etapách a při naplňování jeho základních i vyšších potřeb. Odvíjí se od toho hledisko možného ohrožení, kterému je třeba předcházet. Možnosti pomoci byly rozděleny na pomoc, o kterou si může dítě přímo říci i bez informování pečujících osob jako je Linka bezpečí, Schránka důvěry, docházka do nízkoprahového centra či umístění na vlastní žádost do zařízení a na pomoc, které je poskytována celé rodině zahrnující rodinnou konferenci, rodinnou terapii, odbornou pomoc a umístění dítěte mimo rodinu. Oba druhy pomoci mohou probíhat souběžně. Velmi důležité je využití multidisciplinární spolupráce, která pomáhá dotvářet celkový obraz rodiny. Sociální práce nabízí v oblasti rodiny s ohroženým dítětem velmi širokou škálu služeb a nástrojů, které zde byly vyjmenovány a popsány. I přesto vše záleží na samotné rodině, její motivaci a otevřenosti ke změně. Sociální pracovník poskytuje poradenství, koordinuje rodinu a může mít restriktivní funkci, pokud je situace neměnná nebo se dokonce zhoršila.

Bakalářská práce se nejvíce opírá o knihy Oldřicha Matouška, který patří mezi stěžejní autory v oblasti sociální práce a jehož díla obsahují hlavní informace o pomoci rodině. Klíčovou knihou zde bylo Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče, jejíž autory jsou právě Oldřich Matoušek společně s Hanou Pazlarovou. Druhou důležitou knihou pro moji práci je Encyklopedie sociální práce, kde se nachází zmínka o sociálně-právní ochraně dětí, nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež, rodinných a případových konferencích či obecně o sociální práci s rodinou. Teoretické poznatky jsou obohaceny o praktické příklady z výkonu mého povolání. Své zkušenosti z praxe jsem zakomponovala zejména do kapitoly zabývající se možnostmi pomoci dítěti i celé rodině, neboť je pro mě poskytování poradenství v této oblasti každodenní činností.

Cílová skupina ohrožených dětí a jejich rodin bude v sociální práci vždy jedním z hlavních a klíčových témat. Děti se budou rodit stále i do problémových, dysfunkčních a afunkčních rodin, což je pro ně riziko samo o sobě. Nesprávné vzory v rodině a její

špatné fungování povede k vytvoření další takové rodiny. Jedná se o koloběh, ze kterého nejsou žádná východiska. S ohledem na změny ve společnosti se pouze mění četnost způsobů ohrožení a jejich příčin. Některé situace, které se dnes objevují nejčastěji, mohou do budoucna ubrat na intenzitě a naopak. Aktuální doba poznamenaná onemocněním Covid-19 ukazuje na OSPOD, kde pracuji, že jsou děti pohybující se ve věku zhruba 14 let nejvíce ohroženi zneužitím či znásilněním ze strany známého či kamaráda zpravidla staršího 15 let. Ve velkém množství případů se však jedná o dobrovolný akt, za který je zodpovědná mladistvá osoba. Dalším aktuálním problémem je zanedbávání distanční výuky, kdy se děti vůbec neúčastní nebo neplní zadané úkoly. Spousta rodičů se odkazuje na to, že se jeho dítě odmítá učit, a oni ho neumí přesvědčit.

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Knižní zdroje

BECHYŇOVÁ, Věra. Případové konference: praktický průvodce pro práci s ohroženou rodinou. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0181-6.

BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0031-4.

DUNOVSKÝ, Jiří. Dítě a poruchy rodiny. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986, 140 s. ISBN 08-040-86.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0873-0.

JANKOVSKÝ, Jiří, Martin HOLUB, Ivana MATOUŠKOVÁ, Dana VRABCOVÁ, Andrea TAJANOVSKÁ a Radka MICHELOVÁ. *Sociální pracovník v multidisciplinárním týmu*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015. Sešit sociální práce. ISBN 978-80-7421-088-4.

MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0041-3.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-502-8.

MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-19-9.

MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.

MIŠÍKOVÁ, Jaroslava. *Základy sociologie rodiny*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-7042-291-2.

NOVOTNÁ, Věra a Vladimír FEJT. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009. ISBN 978-80-86723-77-8.

PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.

SMUTKOVÁ, Lucie. *Sociální práce s rodinou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-069-1.

ŠIMKOVÁ, Eva. *Management a marketing v praxi neziskových organizací*. Vyd. 3., upr. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. ISBN 978-80-7041-083-7.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Krizová intervence pro praxi*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2624-3.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

Elektronické zdroje

Co se skrývá pod názvem OSPOD?: Práva OSPOD [online]. 2021 [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/co-se-skryva-pod-organem-socialne-pravni-ochrany-deti#prava-ospod>

Fond ohrožených dětí [online]. 2021 [cit. 2021-02-21]. Dostupné z: <http://www.fod.cz/>

Informační centrum vlády: Deklarace práv dítěte [online]. MUDr. Eva VANÍČKOVÁ, CSc., 2009 [cit. 2021-01-02]. Dostupné z: <https://icv.vlada.cz/cz/tema/deklarace-prav-ditete-63749/tmplid-560>

Linka bezpečí [online]. 2021 [cit. 2021-01-02]. Dostupné z: <https://www.linkabezpeci.cz>

Ministerstvo práce a sociálních věcí: Legislativa a systém sociálně-právní ochrany dětí [online]. 2021 [cit. 2021-01-03]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany>

Národní ústav pro vzdělávání: Střediska výchovné péče [online]. 2021 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/pedagogicko-psychologicke-poradenstvi/strediska-vychovne-pece>

Policie: Zneužívání dětí na internetu [online]. 2020 [cit. 2021-03-07]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/zneuzivani-deti-na-internetu.aspx>

Schránka důvěry [online]. 2021 [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <https://www.schranka-duvery.cz/>

Zákony pro lidi: Občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2021-01-02]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2>

Zákony pro lidi: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí [online]. 1999 [cit. 2021-01-02]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359#cast4>

Zákony pro lidi: Zákon o sociálních službách [online]. 2006 [cit. 2021-01-02]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108#cast3>

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

FOD	– fond ohrožených dětí
IPOD	– individuální plán ochrany dítěte
OSPOD	– orgán sociálně-právní ochrany dětí
SPOD	– sociálně-právní ochrana dětí
Syndrom CAN	– syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte
ZDVOP	– zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

ABSTRAKT

LAKSAROVÁ, Eliška. *Ohrožené dítě a jeho rodina*. České Budějovice, 2021. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, Oddělení praxe. Vedoucí práce Mgr. Helena Machulová, Ph. D.

Klíčová slova: ohrožené dítě, sociálně-právní ochrana dětí, rodina, ohrožená rodina, sociální práce s rodinou, orgán sociálně-právní ochrany dětí, syndrom CAN, multidisciplinární spolupráce

Bakalářská práce je koncipovaná jako teoretická. Skládá se z několika částí popisujících sociální práci s rodinou a ohroženým dítětem. Zaměřuje se na tuto problematiku zejména z pohledu sociálně-právní ochrany dětí, pro kterou je klíčovým tématem. Zabývá se pojetím rodiny, její definicí, strukturou, funkcemi a v neposlední řadě jejími typy. Předkládaná práce definuje ohrožené dítě včetně všech možností ohrožení. Pojednává o jejich možných příčinách a představuje zákonná ustanovení. Dále charakterizuje sociálně-právní ochranu dětí, různé instituce a osoby, které ji vykonávají, vymezuje jejich práva a povinnosti a poskytuje pohled na několik modelů, jak může vypadat hodnocení ohroženého dítěte. Obsahuje také zmínku o multidisciplinární spolupráci a jejím využití. Poslední část je věnována možnostem řešení situace ohroženého dítěte a jeho rodiny. Některé z nich jsou doplněné o příklady získané z mé dosavadní praxe na orgánu sociálně-právní ochrany dětí a v sociálně-aktivizačních službách pro rodiny s dětmi.

ABSTRACT

Child at risk and its family

Key words: child at risk, social and legal protection of children, family, endangered family, social work with family, authority of social and legal protection of children, CAN syndrome, multidisciplinary cooperation

The bachelor thesis is conveyed as theoretical work. It consists of several parts describing social work with family and child at risk. It is focused especially on the social and legal protection of children. Mentioned social work with family and children at risk is highly important in their social and legal protection. It deals with concept of family followed by definition of the whole thing, its structure, functions and last but not least it deals with various types of families. Submitted thesis provides a definition of endangered child including all possible threats. Deals with causes of those threats and represents legal provision. Then it characterizes individual types of social and legal protection of children, various institutions and people in charge of this work. Thesis defines rights and duties of executive authorities and provides a view on several patterns as the evaluation of child at risk may look like. It contains multidisciplinary cooperation and its use. The conclusion is devoted to possible solutions of emergency situations affecting either children or the whole families. Some of those solutions are completed with real life examples from author's experiences within work for social and legal protection of children authority and during the work in the social activation services for families with children.